

DEĞERLEME

KARAR VER•GERÇEKLEŞSİN
TAKE THE DECISION•MAKE IT REAL

Muzaffer KÜÇÜK
RoyalCert Audit International Vergi Grup Başkanı, YMM

İÇİNDEKİLER

I- DEĞERLEME VE DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ	5
A- ENVANTER İŞLEMLERİ	5
B- DEĞERLEME	6
1- Türk Ticaret Kanununda Değerleme	7
2- Sermaye Piyasası Kanununda Değerleme	7
3- Vergi Kanunlarında Değerleme	8
a- Maliyet Bedeli	8
b- Borsa Rayici	10
c- Tasarruf Değeri	10
d- Mukayyet Değer	11
e- İtibari Değer	11
f- Vergi Değeri	11
g- Rayiç Bedel	11
h- Emsal Bedeli	12
4- Dönemsel Ayırmalar	14
a- Tahakkuk Esası	14
b- Dönemsellik İlkesi	14
5- Değerlemenin Zamanı ve Amacı	15
II- İŞLETME VARLIKLARININ DEĞERLEMESİ	16
A- HAZIR DEĞERLER	16
1- Nakitler	16
2- Çekler	17
3- Banka Mevduatları	17
4- Diğer Hazır Değerler	15
B- MENKUL KIYMETLER	18
1- Envanter İşlemi	18
2- Değerleme	18

a- Alış Bedeliyle Değerlenecek Menkul Kıymetler	18
b- Borsa Rayiciyle Değerlenecek Menkul Kıymetler	19
c- Kısmi Kâr İlaveli Alış Bedeliyle Değerlenecek Menkul Kıymetler....	19
C- TİCARİ ALACAKLAR	20
1- Alıcılar	20
a- TL Alacakla	20
b- Döviz Bedelli Alacaklar.....	20
c- Finansal Kiralama Alacakları.....	21
2- Alacak Senetleri	22
a- Envanter	22
b- TL Senetler.....	22
c- Döviz Bedelli Senetler	22
d- Reeskont Uygulaması	23
3- Verilen Depozito Ve Teminatlar.....	24
4- Verilen Avanslar	25
5- Şüpheli Alacaklar.....	25
6- Değersiz Alacaklar	27
D- DİĞER ALACAKLAR.....	27
1- Ortaklardan Alacaklar	28
2- İştiraklerden, Bağlı Ortaklıklardan ve Personelden Alacaklar	28
E- STOKLAR	28
1- Envanter.....	28
2- Değerleme	28
a- İlk Madde Malzeme	29
b- Yarı Mamuller	29
c- Mamuller	30
d- Ticari Mallar.....	30
e- Diğer Stoklar	32
F- MADDİ DURAN VARLIKLAR	32
1- Envanter.....	33
2- Değerleme	33
3- Amortisman Uygulaması.....	35

a- Fevkalade Amortisman	36
b- Amortisman Hesaplama Yöntemleri.....	36
4- Sabit Kıymet Yenileme Fonu	36
5- Finansal Kiralamaya Konu Kıymetlerin Değerlemesi.....	36
G- MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR.....	37
1- Haklar.....	37
2- Şerefiye	37
3- Kuruluş/Örgütlenme Gideri İle Araştırma/Geliştirme Giderleri.....	37
4- Özel Maliyetler.....	37
H- ÖZEL TÜKENMEYE TABİ DURAN VARLIKLAR.....	37
I- AKTİF GEÇİCİ VARLIKLAR	37
1- Gelecek Döneme İlişkin Giderler.....	38
2- Gelir Tahakkukları	38
İ- YILLARA YAYGIN TAAHHÜT İŞLERİ MALİYET VE HASILATI	39
III- İŞLETME KAYNAKLARININ DEĞERLEMESİ	39
A- MALİ BORÇLAR.....	39
1- Banka Kredileri.....	40
a- Kredi Borçlarının Değerlemesi	40
b- Kredi Faizlerinin Gider Kaydı.....	40
c- İşletmeler Arası Kredi Aktarımı	40
2- Çıkarılmış Tahviller ve Bunlara İlişkin Borçlar	41
a- Endeksli Tahviller	41
b- Dönemsel Faiz Ödemeli Tahviller	41
3- Çıkarılmış Bono ve Senetler	41
4- Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler	42
B- TİCARİ BORÇLAR	42
1- Satıcılar	42
a- TL Borçları Değerleme	42
b- Döviz Bedelli Borçların Değerlemesi.....	42
2- Borç Senetleri	42
a- Borç Senetlerinin Envanteri	43
b- Değerleme	43

c- Borç Senetlerinde Reeskont.....	43
3- Alınan Depozito ve Teminatlar	43
a- Depozito ve Teminatların Değerlemesi	43
b- Aktife Kayıtlı Kıymetlerin Depozitolu Olarak Dolaşımı.....	44
4- Alınan Avanslar	44
5- Diğer Ticari Borçlar	44
C- DİĞER BORÇLAR.....	44
1- Ortaklara Borçlar.....	45
2- İştiraklere ve Bağlı Ortaklıklara Borçlar.....	45
3- Personele Borçlar.....	45
D- KARŞILIKLAR.....	45
1- Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları	45
2- Kıdem Tazminatı Karşılığı.....	46
3- Maliyet Giderleri Karşılığı.....	46
E- PASİF GEÇİCİ KALEMLER	46
1- Gelecek Döneme İlişkin Gelirler.....	46
2- Gider Tahakkukları.....	47
F- ÖZSERMAYE VE SERMAYE YEDEKLER.....	47
1- Öz Sermaye	47
2- Sermaye Yedekleri	47
G- KÂRLAR VE KÂR YEDEKLERİ	48
1- İşletme Kârları.....	48
2- Kâr Yedekleri.....	48
3- Envanter ve Değerleme	48
IV- ENFLASYON DÜZELTMESİ	49
A- ENFLASYON DÜZELTMESİ SİSTEMİNİN TEMEL DENKLEMİ	49
B- SİSTEMİN İŞLEYİŞİ.....	49
C- DÜZELTME FARKININ HESABI	50
D- UYGULAMAYA BAŞLAMA VE SONLANDIRMA ŞARTLARI	50
V - DÖNEMSONU DEĞERLEME ANAHTARI.....	51

I - DEĞERLEME VE DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

Faaliyet sonuçlarının tespiti amacıyla, işletmelerin süresiz olarak kabul edilen ömrü belli dönemlere bölünmektedir. Faaliyet sonuçlarının belli dönemler itibariyle tespiti, işletme sahip ve ortakları, işletme yöneticileri, işletmeyle ilişkide bulunan kişi ve kuruluşlar ile devlet açısından önem taşımaktadır.

İşletmelerin ömrünün belli dönemlere bölünmesi ve faaliyet sonuçlarının bu dönemler itibariyle tespiti, dönem sonları itibariyle envanter ve değerlendirme işlemleri yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Dönem sonu işlemleri, belli bir tarih itibariyle işletme mali tablolarının, işletme faaliyet sonuçlarını ve işletmenin mali yapısını tam olarak yansıtmalarını sağlamak amacıyla, mali tabloda yer alacak bilgilerin gerçekliği ve doğruluğunun sağlanmasına yönelik işlemleri içermektedir. Bu işlem mali kanunlar uyarınca yılda en az bir kez mali dönem sonunda (normal hesap döneminde 31 Aralık tarihinde) yapılmak zorundadır. VUK'da değerlendirme günü "**Bilanço Günü**" olarak nitelenmektedir. (Mad. 185) Dönem sonu işlemleri esas itibariyle varlık ve kaynakların envanteri ve envanterde tespit edilen bu kıymetlerin değerlendirme işlemlerini kapsar.

Bunun yanında mali kanunlar yönünden geçici vergiye tabi kazanç tespitine ilişkin olarak üçer aylık dönemler itibariyle dönem sonu işlemlerinin (kısmen) yapılması gerekmektedir. Halka açık şirketlerde üç aylık dönemler itibariyle değerlendirme yapılması ve bilanço çıkartılması SPK uyarınca da zorunludur.

A- ENVANTER İŞLEMLERİ

Envanter; iktisadi bir kıymetin işletmede mevcudiyetini tespit işlemidir. İktisadi kıymetlerin varlığının tespiti, hem miktar kontrolü açısından hem de değerlendirme açısından gereklidir. Bir iktisadi kıymetin varlığının kayıt ve belgeler üzerinden tespit edilmesi işlemine kaydi envanter, fiili olarak tespit edilmesi işlemine de fiili envanter denir.

Dönem sonu envanter işlemleri çerçevesinde hem kaydi envanter, hem de fiili envanter yapılmalıdır. Fiili envanter sonuçlarının kaydi envanter sonuçları ile birbirini teyit etmesi gerekmektedir. Kaydi envanter ile fiili envanter sonuçlarının birbirinden farklı olması halinde ise kaydi envanter sonuçları fiili envanter seviyesine getirilmelidir. Yani mali tablo oluşturulmasında fiili envanter sonuçları esas alınmalıdır. Bu durumda kayıtlarda gerekli düzeltme yapılarak kaydi envanter sonuçları fiili envanter sonuçları ile uyumlu hale getirilir.

Gerek mali kanunlar gerek Tekdüzen Muhasebe Sistemi kaydi ve fiili envanter farklılığının mali tablo dipnotlarında açıklama yapılarak düzeltilmesi veya açıklanmasını kabul etmez. Bunun nedeni mali tabloların açıklık ve anlaşılabilirliğini sağlamaktır.

VUK uyarınca envanter çıkartmak, bilanço günündeki mevcutları alacakları ve borçları saymak, ölçmek, tartmak ve değerlemek suretiyle kesin bir şekilde ve müfredatlı olarak tespit etmektir. Ticari teamüle göre tartılması, sayılması ve ölçülmesi mutata olmayan malların değeri tahminen tespit olunur. Bilanço, envanterde gösterilen kıymetlerin parasal değerleriyle tasnifli ve karşılıklı olarak tertiplenmiş hülasasıdır. (VUK md. 186, 192)

Ferdi işletmelerde kısmen kullanılan fabrika, atölye, ambar, dükkân, mağaza ve arazi, envantere tamamı üzerinden geçirilir. Kısım kısım kullanılabilen gayrimenkullerin yarıdan fazlasının işletmede kullanılması halinde de bu kıymetler tam olarak envantere alınır. (VUK Md. 187)

Envanter esas itibariyle yıllık olarak çıkartılır ve envanter defterine kaydolunur. Ancak büyük mağazalar ve eczaneler fiili envanterlerini üç yılda bir çıkartabilirler. Fiili envanter yapılmadığı dönemlerde değerleme kaydi envanter üzerinden yapılır. Diğer taraftan işlerinde geniş ölçüde ve çeşitli mal kullanan büyük müesseseler envanterlerini listeler halinde çıkartabilirler. (VUK mad. 185, 188)

Amortisman tabi kıymetlerin envantere ayrı olarak alınması gerekmektedir. Ayrı envantere alınmak, envanter defteri veya listesinin ayrı bir yerinde gösterilmesi şeklinde olabileceği gibi, ayrı amortisman defteri tutulması şeklinde de olabilir. Envanter kayıtlarında bu iktisadi kıymetler için yıllar itibariyle ayrılan amortismanlar ayrı gösterilmelidir. (VUK mad. 189)

Envanter işlemleri TTK'da, vergi kanunlarında olduğundan daha ayrıntılı düzenlenmiştir. TTK'da envantere ilişkin hükümler 66 ve 67. maddelerde yer almaktadır.

B- DEĞERLEME

Belirli bir iktisadi kıymetin belli bir zamandaki kıymetinin belli bir para cinsinden ifade edilmesine işlemine değerlendirme denir. Ekonomik ve sosyolojik olarak değer biçme işlemine etki eden birçok unsur olduğundan, genel kabul görmüş anlayışa göre en uygun değer tespiti güçtür. Diğer yandan bir kıymetin değeri her işletmeye göre farklılık gösterebilir.

Mali tablo kullanıcılarını şöyle sıralayabiliriz;

- İşletme sahip ve ortakları, yöneticileri ile çalışanları,
- Kredi kurumları, işletme alacak ve borçluları
- Kamu idaresi, birlikler ve sendikalar,
- SPK, borsalar ve yatırımcılar,
- Hukukçular, mali analistler ve istatistik kuruluşları,
- Değerleme ve denetim kuruluşları.

İşletmeyle ilgili farklı kesimlerin işletme varlıklarını değerlemeleri amaçlarına göre birbirinden farklı olabilecektir. Bu nedenle işletme yönetimi değerlendirme işlemi yaparken; farklı grupların gaye ve hedeflerini işletme hedefleri ile birleştirerek mümkün olduğunca tarafsız davranmalıdır.

Değerleme iki aşamalı bir işlemdir. Birinci aşama değerlemeye konu iktisadi kıymetin miktarının (envanterinin) tespit edilmesidir. İkinci aşama ise miktarı tespit edilen söz konusu kıymetin değerlendirme günü itibariyle belli bir para cinsinden değerinin bulunması işlemidir. Değerlemede öncelikle kanunla belirlenmiş değerlendirme yöntemleri ve ölçüleri kullanılacaktır. Belirlenmiş bir ölçü ve yöntem yoksa yukarıda belirtildiği üzere işletme yönetiminin objektif kriterler kullanılmalıdır.

1- Türk Ticaret Kanununda Değerleme

Türk Ticaret Kanunu(TTK)'nın değerleme hükümleri; işletme sermayesinin haksız yere işletme yöneticileri veya ortaklarına aktarılmasının önlenmesi ve işletme ile ilişkisi bulunan üçüncü şahıslara ilişkin hak ve menfaatlerin korunmasına özen gösterir.

Değerleme genel ilkeleri konusunda Kanunun 78. maddesinde aşağıdaki düzenleme yapılmıştır.

“(1) Finansal tablolarında yer alan varlıklar ile borçlarla ilgili olarak, aşağıdakilerle sınırlı olmamak ve Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkeler de dikkate alınmak üzere şu değerleme ilkeleri geçerlidir:

a) Bir önceki dönemin kapanış bilançosundaki değerler ile faaliyet döneminin açılış bilançosundaki değerler birbirinin aynı olmalıdır.

b) Fiilî veya hukuki duruma aykırı olmadıkça, değerlemelerde işletme faaliyetinin sürekliliğinden hareket edilir.

c) Bilanço kapanış gününde, varlıklar ve borçlar teker teker değerlendirilir.

d) Değerleme ihtiyatla yapılmalıdır; özellikle de bilanço gününe kadar doğmuş bulunan bütün muhtemel riskler ve zararlar, bunlar bilanço günü ile yılsonu finansal tablolarının düzenlenme tarihi arasında öğrenilmiş olsalar bile, dikkate alınır; kazançlar bilanço günü itibarıyla gerçekleşmişlerse hesaba katılır. Değerlemeye ilişkin olumlu ve olumsuz farkların dönem sonuçlarıyla ilişkilendirilmesinde Türkiye Muhasebe Standartlarındaki esaslara uyulur.

e) Faaliyet yılının gider ve gelirleri, ödeme ve tahsilat tarihlerine bakılmaksızın yılsonu finansal tablolarına alınır.

f) Önceki yılsonu finansal tablolarında uygulanmış bulunan yöntemler korunur.

(2) Standartlarda öngörülen hâllerde ve istisnai durumlarda birinci fıkradaki ilkelerden ayrılabilir.”

Duran varlıklar, dönen varlıklar, borçlar ve diğer bilanço kalemleri; tanım, değer ve kapsam olarak Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) uyarınca bu standartlarda gösterilen ölçülere göre değerlendirilir. Şartların gerçekleşmesi hâlinde TMS'de öngörülen değerlemeyi basitleştirici yöntemler kullanılabilir. (TTK Md. 79, 80, 81)

Türkiye Muhasebe Standartlarında vergi kanunlarındakinden farklı değerlendirme ölçüleri de zikredilmiştir. Bunlardan bazıları, gerçeğe uygun değer, net gerçekleştirilebilir değer, kullanım değeri, geri kazanım tutarı, itfa edilmiş maliyet bedeldir. Anılan değerlendirme ölçülerinden 'gerçeğe uygun değer' en sık kullanılan ölçü olup bu ölçütün uygulanmasına ilişkin olarak ayrı bir standart yayımlanmıştır.

TMS uygulamasında değerlendirme işleminde, işletme sahip ve yöneticilerine önemli bir inisiyatif kullanma alanı tanınmıştır. Bunun nedeninin; değerlemenin işletmeye göre farklılık arz edebileceği, işletme ile ilgili detaylı bilgi ve öngörülerini işletme sahibinin daha fazla bilebileceğinin kabulü olduğu düşünülmektedir. Mali mevzuat uyarınca yapılacak değerlemede bu anlayışı görmek mümkün değildir.

2- Sermaye Piyasası Kanununda Değerleme

Sermaye Piyasası Kanunu (SPK); günümüz ekonomisinde etkin bir yere sahip olan sermaye piyasaları ve dolayısıyla halka açık sermaye şirketlerinin uymaları gereken kuralları düzenlemektedir.

Halka açık şirketlerin uyması gereken finansal raporlama ve muhasebe standartları eskiden Sermaye Piyasası Kurulunca açıklanmaktaydı. 4487 sayılı Kanunla 2499 sayılı SPK'ya eklenen Ek-1. madde uyarınca Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun (TMSK) kurulmasıyla Sermaye Piyasası Kurulu, standart yayımlamayı bırakmış ve halka açık

şirketlere TMSK tarafından yayımlanan standartlara uyma yükümlülüğü getirmiştir. Daha sonra, 660 sayılı KHK ile “Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu” kurulmuş, görev ve yetkileri yeni kurulan bu Kuruma devredilerek aynı tarih itibarıyla TMSK kapatılmıştır. Muhasebe ve finansal raporlama standartları artık bu kurum tarafından yayımlanmaktadır.

TTK ve SPK uyarınca yapılacak değerlendirme, “**Ticari Bilanço**” ve “**Ticari Kâr-Zarar Tablosu**” oluşturmaya yöneliktir. Bu nedenle anılan kanunlarda yer alan hükümler uyarınca yapılacak değerlemeler, mali kârın teşkilinde ikinci planda kalacaktır. Mali kârın oluşturulmasında vergi kanunlarında (VUK) yer alan değerlendirme hükümlerinin esas alınması gerekmektedir.

3- Vergi Kanunlarında Değerleme

Vergi kanunları değerlemeye, işletmenin ortakları ve diğer üçüncü kişilerin menfaatlerini korumaya yönelik olarak değil, işletmelerin gizli ortağı konumunda olan devletin menfaatlerini koruma güdüsüyle bakar. Bu anlayış gereği vergi kanunları değerlemeye ilişkin inisiyatifini mümkün olduğunca işletme yetkililerine bırakmak istemez. Vergi hukukunda, ticaret hukukundaki prensibin aksine değerlendirme azami ölçüleri değil, değerlendirme asgari ölçüleri belirlenmiştir. Vergi hukukunda bu ölçülerin konulmasında, vergide eşitlik ve genellik prensibinin uygulanabilmesi amacıyla son derece ihtiyatlı davranılmıştır.

Bu anlayışın yansıması olarak değerlendirme hükümlerinin yer aldığı Vergi Usul Kanunu’nda değerlemenin tanımı da “**değerleme, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespittir**” şeklinde yapılmıştır. (Mad 258)

VUK uyarınca değerlendirme genelde “**takdir**” ve “**tespit**” olarak iki şekilde yapılabilir. Tespit mükelleflerce VUK’nda belirlenen değerlendirme ölçüleri kullanılarak yapılır. Mutat değerlendirme ölçülerinin kullanılmadığı durumlarda değerlendirme takdir (VUK mad. 267) yoluyla yapılır.

Değerlemede, iktisadi kıymetlerin her biri tek başına dikkate alınır. Teamülen aynı cinsten sayılan mallar ile düşük kıymetli müteferrik eşya toplu olarak değerlendirilebilir. (VUK mad. 260)

VUK’da sayılan değerlendirme ölçüleri özet olarak aşağıda açıklanacaktır. İktisadi kıymetlerin hangi değerlendirme ölçüsü ile değerlendirileceği hususu ise çalışmanın ilerleyen bölümlerinde iktisadi kıymet bazında belirtilmiştir.

a- Maliyet Bedeli

Maliyet; satın alınan veya işletmede imal edilen mallarla ilgili olarak satın alma veya imalat maliyetini ifade eder. Harcama ise bir iktisadi kıymet veya mal teminine yönelik olarak nakdi, aynı ya da alacak vb. şekilde karşı tarafa menfaat sağlamaya yönelik bir işlemdir. Maliyet daha dar kapsamlı bir ifadedir.

Yapılan harcama hemen maliyet niteliği kazanabildiği gibi (emtia alış bedeli), harcamanın maliyete dönüşmesi bir zaman dilimine de yayılabilir. Örneğin, amortismanı konu iktisadi kıymet alış bedelinin maliyete intikali belirli bir zaman dilimine yayılmaktadır.

Burada harcama ile maliyet arasındaki nüansa dikkat edilmelidir. Harcama terimi; maliyet teriminden daha geniş kapsamlı olup, işletmenin faaliyetini devam ettirebilmesi adına yaptığı direkt ve indirekt bütün gider ve maliyet unsurlarını içine alır.

Satın Alma Maliyeti: İşletmede imal edilmeyen, doğrudan dışardan temin edilen iktisadi kıymetlerin edinilmesi sırasında oluşan maliyeti ifade eder. Satın alma maliyeti şöyle formüle edilebilir:

Alış Bedeli + Direkt Alış Giderleri (Nakliye vb.) = Ham Alış Maliyeti;
+ Endirekt Alış Gideri (Komisyon vb.) = Alış Maliyeti;
+ Ticari Org. Giderl. (Pazarl., Gen. Yön. vb.) = Toplam Maliyet.

Üretim Maliyeti: İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili mamul veya hizmetleri ortaya çıkarmak için sarf ettiği çeşitli üretim faktörlerinin para ile ifade edilen değerleri toplamı üretim maliyetini verir. Para birimi ile ifade edilmekten kasıt, bu değerlerin mutlaka para ile satın alınması olmayıp, işleme konu değerlerin maliyetin oluşumu safhasında ulusal para birimiyle değerlerinin maliyete dahil edilmesidir. Üretim maliyetini şu şekilde formüle edebiliriz:

İlk Madde + Direkt İşçilik = Ham Üretim Maliyeti;
+ İmalat Giderl. (Yard. Mad. End. İşç. vb.) = Üretim Maliyeti;
+ Ticari Org. Giderl. (Pazarl., Gen. Yön. vb.) = Toplam Maliyet.

Satın alma maliyeti, dışardan temin edilen iktisadi kıymetin işletme stoklarına girmesi anına kadar oluşan alış maliyeti ve giderler toplamını, üretim maliyeti de işletme organizasyonu içinde üretilen iktisadi değerlerin satış öncesi aşamaya (veya stoklara alınmasına) kadar oluşan gider ve maliyet toplamını ifade eder.

VUK'un 262. maddesinde maliyet bedeli; “...İktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilimum giderleri ifade eder.” şeklinde tanımlanmıştır. VUK'da yapılan bu tanım, dışarıdan iktisadi kıymet temin etmeye yönelik işlemleri içermekte ve bu işlemleri de; iktisadi kıymet iktisap edilmesi veya değerinin artırılması olarak iki gruba ayırmaktadır.

İktisadi kıymetin iktisap/satılmasına maliyeti yukarıda tanımlanmıştır. Bu tür işlemler genellikle iktisadi kıymetin mülkiyetinin elde edilmesi şeklinde olur. Menkul-gayrimenkul mal, alacak ve hakların mülkiyetinin elde edilmesi için yapılan direkt ve endirekt harcama ve giderler toplamı iktisap maliyetini oluşturur.

262. maddede değinilen iktisadi kıymetin değerinin artırılması, işletmenin aktifine dâhil iktisadi kıymetlerin kullanım ömrünün uzatılması veya kullanım fonksiyonunun (fayda veya veriminin) artırılmasını ifade eder. İşletme aktifine dâhil iktisadi kıymetlerin bu şekilde değerini arttırmaya yönelik direkt ve endirekt gider ve harcamalar toplamı da söz konusu kıymetin maliyet bedeline dâhil edilecektir.

İktisadi kıymetin değerini arttırmaya yönelik olmayan yani, kıymetin kullanım verimini arttırmayan veya kullanım ömrünü uzatmayan normal bakım, tamir vb. giderler maliyet bedeline dâhil edilmez. Örneğin; işletme aktifinde kayıtlı bir kamyonun motorunun yenilenmesi veya kasasının yenilenmesi gideri değer artııcı nitelikte olup maliyet bedeline dâhil edilir. Ancak kamyonun periyodik bakımının yapılması, boyatılması ve benzeri giderler bu kapsamda değerlendirilmez.

Maliyet bedeline ayrıca iktisadi kıymetin edinilmesi veya değerinin artırılmasına ilişkin giderler de dâhildir. İktisadi kıymetin edinilmesi veya değerinin artırılmasına ilişkin dolaysız harcamaların tespiti kolay olmakla birlikte bu harcamalara bir sınır çizmek bazen güçtür. Buna rağmen maliyet bedeli ölçüsü oldukça kesinlik taşıyan bir değerlendirme ölçüsüdür.

Maliyet bedeli ölçüsünün tek dezavantajı, geçmişe yönelik harcamaları içermesi nedeniyle bazı durumlarda bünyesinde enflasyonist etki barındıramamasıdır.

Üretim maliyetine ilişkin olarak VUK'un 275. maddesinde; “İmal edilen emtianın (tam ve yarı mamul mallar) maliyet bedeli aşağıda yazılı unsurları ifade eder:

1- Mamulün vücuda getirilmesinde sarf olunan iptidai ve ham maddenin bedeli,

2- Mamule isabet eden işçilik,

3- Genel imalat giderlerinden mamule düşen hisse,

4- Genel idare giderlerinden mamule düşen hisse (bu hisselerin mamulün maliyetine katılması ihtiyaridir.),

5- Ambalajlı olarak piyasaya arz edilmesi zaruri olan mamullerde ambalaj malzemesinin bedeli.

Mükellefler, imal ettikleri emtianın maliyet bedellerini yukarıdaki unsurları ihtiva etmek şartıyla diledikleri usulde tayin edebilirler.” hükmü yer almaktadır.

Bu madde hükmü özellikle imalat muhasebesini ilgilendirmekte olup maddede imalat maliyetine girecek gider ve maliyet unsurları tereddüt doğurmayacak şekilde tek tek sayılmak suretiyle belirtilmiştir.

b- Borsa Rayici

Borsa rayici, değerlemeye konu iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki resmi borsalarda oluşmuş fiyatını ifade eder. Resmi borsalarda değerlendirme günü fiyatlarının tespiti, gün boyunca oluşacak fiyatların ortalaması alınarak yapılır.

Borsa rayicine ilişkin VUK'un 263. maddesi hükmü şöyledir; *“Borsa rayici, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerini ifade eder.*

Normal temevvüçler dışında fiyatlarda bariz kararsızlıklar görülen hallerde, son muamele günü yerine, değerlemeye tekaddüm eden 30 gün içindeki ortalama rayici esas olarak aldirmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir.”

Maddenin ikinci fıkrası ile verilen yetkiye istinaden; normal dalgalanmalar haricinde, fiyatlarda belirgin tutarsızlık ve büyük dalgalanmalar gerçekleşmesi halinde Maliye Bakanlığı değerlemeden önceki 30 gün içindeki ortalama fiyatı değerlemeye esas alılabilecektir.

Yabancı paraların borsa rayici ile değerlendirilmesi öngörülmekle beraber, borsa rayici olmadığı için değerlendirme Maliye Bakanlığınca tespit olunan döviz kurları esas alınarak yapılmaktadır. (VUK mad. 280)

Borsa rayici, 4369 sayılı Kanun'la VUK'un 279. maddesinde yapılan değişiklikten sonra, bazı menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde de kullanılabilir hale gelmiştir.

Borsa rayici ölçüsü objektif ve reel bir değerlendirme ölçütü olup, iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki gerçek (tasarruf) değerini ifade eder. Bu değerlendirme ölçüsünün etkin ve yaygın bir şekilde kullanılması tamamen mevcut borsaların etkinliği ve büyüklüğü ile orantılıdır.

c- Tasarruf Değeri

Tasarruf değeri, VUK'un 264. maddesinde de düzenlendiği üzere *“Bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değer”* olarak tanımlanabilir. Tasarruf değeri, iktisadi bir kıymetin değerlendirme günü itibariyle işletme için ifade ettiği değerdir.

Tasarruf değerinde kesin bir açıklık yoktur. Bir iktisadi kıymetin belli bir tarihte sahibi için arz ettiği değeri etkileyen direkt ve endirekt birçok etken vardır. Bu nedenle bir iktisadi kıymetin belli bir tarihte ifade ettiği değer kişilere göre farklılık gösterir ve değişkendir. Bu açıdan değerlendirme ölçüsü olarak çok belirgin bir kesinliğinden bahsetmek yanlış olacaktır. Ancak iktisadi kıymetin niteliğine göre, tasarruf değerini belirleyen bilimsel yöntemler de mevcuttur. Örneğin, vadeli ve faiz oranı belirlenmiş senetlerin belli tarihteki tasarruf değerini bilimsel yöntemle yaklaşık olarak tespit etmek mümkündür.

Tasarruf değeri değerlendirme ölçütünün mali bilançoların hazırlanmasında ve mali kârın tespitinde sık uygulama alanı bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Bunun nedeni, tasarruf değeri ölçütünün bilimsel ve kesin sonuç veren bir değerlendirme ölçütü olmayışıdır.

VUK'da tasarruf değeri, sadece alacak ve borç senetleri için kabul edilmiş değerlendirme ölçütüdür. Burada da tasarruf değerinin uygulaması subjektif sonuçlar doğurmayacak şekilde objektif esaslara bağlanmıştır.

d- Mukayyet Değer

Mukayyet (kayıtlı) değer VUK'un 265. maddesinde; *"Bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeri"* olarak tanımlanmıştır. Değerleme ölçütü olarak mukayyet değerle değerlendirilen iktisadi kıymetler; değeri defter ve hesap kayıtlarında bulunan ve ancak buralardan hesaplanabilecek nitelikte olan kıymetlerdir.

Mukayyet değer ölçütünün kullanılması, enflasyonist etkinin fazla olduğu ekonomilerde oldukça subjektif sonuçlar doğurur. Bu da mali tablo içeriğinin muhasebe ve mali tablo ilkelerinden sapmasına neden olur. Bu değerlendirme ölçütü de enflasyonist ortamlarda reel ve anlamlı sonuçlar veren bir değerlendirme ölçütü olmadığından, kullanılmaları halinde enflasyonist etkiyi giderici tekniklerle desteklenmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan maliyet bedeli, uygulaması en kolay ve kesin sonuç veren bir değerlendirme ölçütüdür. Vergi kanunlarımız uyarınca mukayyet değer değerlendirme ölçütü olarak kullanıldığı iktisadi kıymet sayısı fazla değildir.

e- İtibari Değer

İtibari (nominal) değer VUK'un 266. maddesinde *"Her nevi senetlerle, esham ve tahvillerin üzerine yazılı olan değer"* olarak tanımlanmıştır. İtibari değer tanımlanırken Kanunda, hangi tür iktisadi değer bu değerlendirme ölçütü ile değerlendirileceği de düzenlenmiştir.

Değerleme ölçütü olarak nominal değer, hem hukuk literatüründe, hem de VUK'da; her nevi senetlerle hisse senedi ve tahvillerin, ulusal paranın ve benzeri nitelikteki kıymetli evrakın değerlemesinde kullanılacağı öngörülmüştür. Nominal değer ilgili kıymetli evrakın üzerinde yazılı olan değeridir.

Vadesi geçtiği halde nakde tahvil edilememiş olan kıymetli evraklar bu ölçüt ile değerlendirildiğinde; enflasyonist etki, değerlendirme bedeline yansımamaktadır.

f- Vergi Değeri

Vergi değeri VUK'un 268. maddesinde *"Bina ve arazinin Emlak Vergisi Kanunu'nun 29. maddesine göre tespit edilen değeri"* olarak tanımlanmıştır. VUK'da yer alan tanım fonksiyoneldir. Değerleme ölçütü tanımı hangi tür iktisadi kıymetin bu değerlendirme ölçütü ile değerlendirileceği hususunu da içerir. Bu hüküm uyarınca vergi değeri rayiç bedeldir ve sadece maliyet bedeli bilinmeyen bina ve arazi bu değerlendirme ölçütü ile değerlendirilmektedir.

Vergi değeri yalnızca vergi hukukunda kullanılan bir değerlendirme ölçütüdür.

g- Rayiç Bedel

VUK'un Mükerrer 266. maddesi uyarınca rayiç bedel, bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki normal alım-satın bedelidir. Vergi kanunlarımızda işletmeye dahil herhangi bir iktisadi kıymetin mutlak değerlendirme ölçütü olarak rayiç bedel öngörülmemiştir. Bunun nedeni, değerlendirme ölçütünün suistimale açık olmasıdır.

Vergi değeri değerlendirme ölçütünde yapılan değişiklik sonrası rayiç bedel, değerlendirme ölçütü olarak yalnızca maliyet bedeli bilinmeyen bina ve arazinin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır.

Rayiç bedel, değerlendirme ölçütü olarak objektif esasa dayanmasına karşın uygulanmasında her zaman reel sonuçlar

vermez. Ticari hayatın gerekleri olarak mübadele piyasasına yansıyan konjonktürel etkiler değerlendirme ölçütünün bünyesinde etkisini gösterir. Öte yandan borsa vb. kamusal kurum piyasalarının olmadığı durumlarda normal alım satım bedelinin tespitinde de birtakım farklılıklar ortaya çıkabilmektedir.

h- Emsal Bedeli

Emsal bedeli vergi hukukunda güvenlik müessesesi niteliğinde bir değerlendirme ölçütüdür. VUK'un 267. maddesi uyarınca emsal bedel; *"Gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veyahut doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, değerlendirme gününde satılması halinde emsiline nazaran haiz olacağı değerdir."*

Emsal bedeli değerlendirme ölçütü, değerlemeye konu malın emsali olan bir malın (misli malların) değerlendirme günündeki normal alım-satım bedelinin kıyaslanması suretiyle değerlemeye konu malın değerinin saptanması için kullanılır.

Emsal bedeli ölçütü vergi hukukunda çokça kullanılan bir değerlendirme ölçütüdür. Bu nedendir ki emsal bedeli uygulanmasında zaman zaman ihtilaflar oluşmuştur. Bu ihtilaflar genellikle;

- Emsal bedeli ölçütünün hangi hallerde uygulanacağı,
- Ölçütün uygulanmasında VUK'un 267. maddesinin hangi sırasının uygulanacağı konusunda ortaya çıkmaktadır.

Emsal bedelin hangi hallerde uygulanabileceğini madde metninden çıkartmak mümkündür. Birinci olarak emsal bedeli, gerçek değeri belli olmayan veya bilinmeyen mallara uygulanabilir. Değeri bilinen bir iktisadi kıymetin değerlemesinde bu ölçü kullanılamaz.

Emsal bedeli uygulamasını gerektiren ikinci neden, iktisadi kıymetin gerçek değerinin doğru olarak tespit edilememesidir. İktisadi kıymetin gerçek değerinin başka bir değerlendirme ölçüsü ile bulunabildiği durumlarda, emsal bedeli ile değerlendirme yapılamayacaktır. Örneğin, üstü ve deşelerin değerlendirilmesinde olduğu gibi iktisadi kıymetin bedeli emsal bedel dışında bir değerlendirme ölçüsü ile tespit edilemiyorsa, değerlemede bu ölçü kullanılacaktır.

Emsal bedelinin değerlendirme ölçüsü olarak kullanılmasına ilişkin VUK'un 289. maddesinde; *"Bu bölümde yazılı olmayan veyahut yazılı olup da kendi ölçüleriyle değerlendirilmesine imkân bulunmayan iktisadi kıymetlerden bina ve arazi vergi değeriyle, diğerleri, varsa borsa rayici, yoksa mukayyet değerleri, o da yoksa emsal bedelleriyle değerlendirilir."* hükmü yer almaktadır.

Değeri düşen mallar dışında kalan iktisadi kıymetlerin emsal bedel ile değerlendirilebilmesi için VUK'un 289. maddesi gereğince, borsa rayici ve mukayyet değerlerinin bulunmaması gerekmektedir.

Özet olarak, işletmeye dâhil iktisadi kıymetlerin emsal bedeli ölçütü ile değerlendirilebilmesi için öncelikle değerlemeye konu kıymetin gerçek değerinin olmaması, bilinmemesi veyahut doğru olarak belirlenememesi (malın borsa rayicinin ve mukayyet değerinin bulunamaması) gerekmektedir.

Emsal Bedeli Uygulamasında Sıra

Emsal bedeli uygulaması VUK'un 267. maddesi uyarınca üç sıra çerçevesinde yapılır:

Birinci sıra ortalama fiyat esasıdır. *"Aynı cins ve nevideki mallardan sıra ile değerlemenin yapılacağı ayda veya bir evvelki veya bir daha evvelki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre mükellef tarafından çıkarılacak olan ortalama satış fiyatı ile hesaplanır. Bu esasın uygulanması için, aylık satış miktarının, emsal bedeli tayin olunacak her bir malın miktarına nazaran %25'ten az olmaması şarttır."* (VUK md. 267/1)

Örneğin, 31 Aralık gününde mevcut 1 ton imalat artığının emsal bedeli ile değerlendirileceğini düşünelim. Aralık ayında bu tür artıklardan 250 kg üzerinde satış varsa, değerlendirme konusu artıklar Aralık ayı satış fiyatı ortalaması ile değerlendirilecektir, 250 kg'ın altında satış olması halinde, Kasım ayında aynı miktarın üzerinde satış olup olmadığına bakılır, olması halinde Kasım ayı ortalama satış fiyatı esas alınır, Kasım ayında da asgari 250 kg. satış yoksa son olarak Ekim ayına bakılır ve bu ayda asgari 250 kg. satış olması halinde, Ekim ayı ortalama satış fiyatı esas alınır. Bu miktarda satış yoksa, bu sıraya göre değerlendirme yapılamaz.

Emsali alınacak malın satışında aranan asgari %25'lik miktar aylıktır. Bu nedenle her üç ayın toplam satış miktarının %25'i geçmesiyle, bu sıraya göre değerlendirme için gerekli şart gerçekleşmiş olmamaktadır. Böylece, üç ayda da istenilen miktarda satış yoksa; birinci sıra olan ortalama satış fiyatı esasının, emsal bedelinin tespitinde uygulanması mümkün olmayacaktır. Bu durumda ikinci sıraya geçmek gerekmektedir.

İkinci sıra maliyet bedeli esasıdır. *“Emsal bedeli belli edilecek malın, maliyet bedeli bilinir veya çıkarılması mümkün olursa, bu takdirde mükellef, bu maliyet bedeline, toptan satışlar için %5, perakende satışlar için %10 ilave etmek suretiyle emsal bedelini bizzat belli eder.”* (VUK md. 267/2)

Bu usulde emsal bedeli, değerlendirilecek olan malın maliyet bedeli esas alınarak tespit edilir. Bir malın kıymeti bilinmemekle birlikte, maliyet bedeli bilinir veya maliyet bedelinin hesaplanması mümkün olursa mal kıymeti, maliyetten yola çıkılarak tespit edilebilecektir. Bu esasa göre maliyet bedellerine toptan veya perakende satış olmasına göre %5 veya %10 eklemeye yapmak suretiyle emsal bedeli bulunur.

Yukarıda açıklanan birinci ve ikinci sıralardaki usullere göre emsal bedeli bizzat mükellefler tarafından hesaplanır. Emsal bedelinin bu usullere göre de tespitinin mümkün olmaması halinde ise; artık emsal bedeli takdir komisyonunca takdir yolu ile belli edilir.

Üçüncü sıra takdir esasıdır. *“Yukarıda yazılı esaslara göre belli edilmeyen emsal bedelleri ilgililerin müracaatı üzerine takdir komisyonunca takdir yolu ile belli edilir...”* (VUK md. 267/3)

Takdirler, maliyet bedeli ve piyasa kıymetleri araştırılmak ve kullanılmış eşya için ayrıca yıpranma dereceleri dikkate alınmak suretiyle yapılır. Takdir edilen bedellere mükellef itiraz edebilir. Ayrıca yukarıdaki esaslarla mukayyet olmaksızın kaza mercilerinin re'sen biçtikleri değerler ile zirai kazanç ölçülerini tespit eden kararnamelerde yer alan tutarlar emsal bedeli yerine geçer.

Özetle, işletmeye dahil iktisadi kıymetlerin değerlemesinde, emsal bedeli tespitinde prensip olarak VUK'un 267. maddesindeki esaslara ve sıraya uyulur. İlk iki sıraya göre tespit bizzat ödevli tarafından, üçüncü sıraya göre ise takdir komisyonu tarafından yapılacaktır.

VUK'da yer alan bu değerlendirme ölçülerine ek olarak; ticari hayatta etkin ve bilimsel olarak uygulanmasa da “İkame Değeri”, “Alış Bedeli”, “Satış Bedeli” ve “Verim Değeri” gibi değerlendirme ölçüleri de vardır. VUK'un geçici 4 ve 5. maddelerinde, istisnai olarak bu ölçütün değerlemede kullanılabileceği durumlar düzenlenmiştir.

Alış bedeli bir malın yalnızca alış bedelini, satış bedeli de bir malın sadece satış bedelini ifade eder. Bu değerlendirme ölçüleri alış ve satış bedellerinin yalın halini esas alır. İkame (yerine koyma) değeri; değerlemeye konu bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde yeniden edinilmesi halinde işletme için ortaya çıkacak maliyet bedelini ifade etmektedir. Bu tanıma, ikame değeri ölçütünün maliyet bedeli ve cari (piyasa) değeri ölçütlerinden farklı olduğu hususunun da eklenmesi uygundur.

Verim değeri de değerlemeye konu iktisadi kıymetin verimi, diğer bir deyimle artı değerinin kapitalize edilmesi ile bulunan bir değerlendirme ölçütüdür.

4- Dönemsel Ayırmalar

Belirtildiği üzere değerlendirme işlemi belli dönemler itibarıyla yapılmaktadır ve bu dönemler en fazla bir yıllık süreyi kapsamaktadır. İşletme faaliyetinin sürekliliğine karşın, belli tarihler itibarıyla değerlendirme yapılmasının bir takım güçlükleri söz konusudur. Bu güçlüklerin başında da dönemsel ayırımların yapılması gelir. Dönemsel ayırımların yapılmasında iki unsur ön plana çıkmaktadır; tahakkuk esası ve dönemsellik ilkesi.

a- Tahakkuk Esası

Ticari kazancın tespitine ilişkin olarak GVK'nın 39. maddesinin 2. fıkrasında *"Elde edilen hasılat, tahsil olunan paralarla tahakkuk eden alacakları; giderler ise, tediye olunan ve borçlanılan meblağları ifade eder"* parantez içi hükmü yer almaktadır. Anılan maddenin izleyen fıkralarında ise ticari kazancın tespiti sırasında VUK'da yer alan değerlendirme hükümlerinin dikkate alınması gerektiği düzenlenmiştir.

VUK'un 194. maddesinde gider; *"satın alınan mallar veya yaptırılan hizmetler karşılığında ödenen veya borçlanılan paralar ve işletme ile ilgili diğer bütün giderler"*, hasılat; *"satılan mal bedeli veya yapılan hizmetler karşılığı olarak tahsil edilen paralarla tahakkuk eden alacaklar ve işletme faaliyetinden elde edilen diğer bütün hasılat"* olarak tanımlanmıştır.

Bu hükümlerden kanun koyucunun ticari kazancın tespitinde (gerek gelirin elde edilmesinde gerek giderlerin oluşmasında) ilke olarak, fiili ödeme veya tahsil yerine tahakkuk esasını benimsediği anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ticari kazancın tespitinde tahsil olunan hasılat ve ödenen giderlerle birlikte tahakkuk eden hasılat ve giderler de dikkate alınacaktır.

Tahakkuk esası ile ilgili olarak vergi kanunlarında ayrı bir tanımlama yoktur. Ancak genel kabul görmüş anlayışa göre **tahakkuk**; gelirin ve giderin mahiyet ve tutar itibarıyla kesinleşmesini ifade eder. Bir işlemde bir tarafın geliri, diğer tarafın giderinin tahakkuk etmesi için, gelir ve gideri ortaya çıkaran muamelelerin eksiksiz olarak tekemmül etmiş olması gerekli ve yeterlidir.

Tahakkuk eden hasılat veya gider, yapılmış (kısım kısım da olsa tamamlanmış) bir hizmet ifası veya mal teslimi karşılığı olmalıdır. Mal teslimi gerçekleşmemiş veya hizmet ifasının henüz tamamlanmamış olması halinde VUK'un 194. maddesi uyarınca tahakkuktan bahsedilemeyecektir.

Doktrinde ve içtihatlarda yerleşmiş bulunan anlayışa göre tahakkuktan maksat, gelir veya giderin miktar ve mahiyet itibarıyla kesinleşmesidir. Bunun için gelir veya gideri doğuran işlemin tamamlanmasının yanı sıra, miktarının ve işlemde kaynaklanan alacak veya borcun ödeme şartlarının da belirlenmiş olması gereklidir. Bunlar bir alacak veya borcun varlığını belirleyen temel unsurlardır.

b- Dönemsellik İlkesi

İşletmelerin süresiz olarak kabul edilen ömrünün, faaliyet sonuçlarının tespiti yönünden belli faaliyet dönemlerine bölünmesi, işletme sahip ve ortakları, işletme yöneticileri ve işletmeyle ilişkide bulunan kişi ve kurumlar kadar devlet açısından da önem taşımaktadır. Zira devletin de işletmelerin faaliyet sonuçlarına göre alacağı vergi için süresiz olarak beklemesi mümkün değildir. Bu nedenle muhasebedeki dönemsellik ilkesine benzer şekilde vergi kanunlarında da faaliyet dönemleri belirlenmiştir.

VUK'un 174. maddesine göre defterler hesap dönemi itibarıyla tutulur. Kayıtlar her hesap dönemi sonunda kapatılır ve ertesi dönem başında yeniden açılır. Hesap dönemi normal olarak takvim yılıdır. Takvim yılı dönemi, faaliyet ve muamelelerinin mahiyetine uygun bulunmayanlar için, bunların müracaatı üzerine Maliye Bakanlığı 12'şer aylık özel hesap dönemleri belirleyebilir. Ayrıca yeni işe başlama, işi bırakma, tasfiyeye giriş ve tasfiyenin sona

ermesi birleşme ve devir hallerinde bir tam yıldan daha kısa süreli dönemler de hesap dönemi sayılır.

GVK'nın kurumlar vergisi açısından da geçerli olan 38 ve 39. maddelerinde ve KVK'nın 6. maddesinde kazancın hesap dönemleri itibariyle tespit edileceği düzenlenmiştir. Keza gerçek kişilerin bir takvim yılında elde ettikleri kazanç ve iratlar gelir vergisinin konusunu oluşturur.

Dönemsellik ilkesi bir dönemin hasılat, gelir ve kârlarının aynı dönemin gider ve maliyetleriyle karşılaştırılmasını gerektirir. Bu nedenle hasılat, gelir ve kârlarla, gider ve maliyet unsurları ait oldukları dönemlerde dikkate alınmalıdır.

Hasılat ve gider unsurlarının hangi döneme ait oldukları tahakkuk esasına göre belirlenir. Tahakkuk, bir hasılat veya gider unsurunun mahiyet ve tutar itibariyle kesinleşmesini ifade eder. Bu nedenle bir hasılat unsurunun elde edilmiş sayılması için tahsil edilmesi, bir gider unsurunun kazançtan indirilmesi için ödenmiş olması şartı aranmaz. Bir hasılatın alacak olarak, bir gider unsurunun da borç olarak tahakkuk etmesi gelir veya gider kaydolanma açısından yeterlidir.

Dönemsellik ilkesi ile tahakkuk esasının birlikte uygulanmasında öncelikle tahakkuk esasına bakılır. Ancak bazı hallerde dönemsellik ilkesi tahakkuk esasının önüne geçer veya bazı gider ve hasılat unsurlarının dönem kazancının tespitinde dikkate alınması tahakkuk değil, tahsil veya ödeme şartına bağlanmış olabilir.

Örneğin;

- Tahakkuk etmiş, ödenmiş olsa dahi peşin ödenen gider veya peşin tahsil edilen hasılatlar (gelecek döneme ait olan giderler/gelirler) aktifleştirilerek bilançoda gösterilir. Bu giderler/gelirler ait oldukları dönem gelinceye kadar kayıt edildikleri hesapta bekletilirler.
- Senetli alacak ve borçlar reeskont işlemine tabi tutularak bilanço günündeki değerine indirgenir. Böylece reeskontun yapıldığı döneme ait olmayan hasılat veya maliyet unsurları ilgili oldukları döneme mal edilmiş olur.
- Finansal kiralama işlemlerine ilişkin faiz gelir ve giderlerinin gelecek hesap dönemine ilişkin kısmı da dönemsellik ilkesi gereği bilanço aktif ve pasifinde gösterilir.
- Vadeli mevduat ve kredi değerlemesinde dönem sonu itibariyle işlemiş faizler de dönemsellik ilkesi gereği ilgili dönem kazancının tespitinde dikkate alınır.

5- Değerlemenin Zamanı ve Amacı

VUK uyarınca değerlemeden amaç vergi matrahının tespitine yönelik olarak iktisadi kıymet bedellerinin tespit edilmesidir. Daha geniş anlamda değerlemeden amaç, işletme faaliyetleri ile ilgili işlemler ve bu işlemler sonucu oluşacak kârlılığın tespiti, işletme performans ve verimliliğinin tespiti, işletme hedef ve politikalarının belirlenmesi, işletme bilanço, kâr-zarar tablosu ve diğer mali tablolarının işletme hakkında reel, açık, anlaşılır ve tam bilgi vermesini sağlamaya yönelik olarak işletme varlıkları, alacak ve borçlarının gerçek değerinin tespit edilmesi ve bu değerle kayıtlara yansıtılmasıdır. Bu anlamda, yapılacak bir değerlendirme işleminde ortaya çıkacak bir hata, hem işletme yönetimini hem de işletme ile ilgili diğer kişi, kurum ve kuruluşları yanıltacak, işletmeyi olduğundan farklı gösterebilecektir.

Değerleme işleminin bu amaca uygun olarak yapılması, işletme üst yönetiminin daha rasyonel karar vermesini sağlayacağından, değerlendirme işleminin sağlıklı yapılması öncelikle işletmenin devamı açısından önem arz etmektedir.

Profesyonel yöneticilerin en büyük destekleri, işletmeyi tam olarak yansıtabilen veriler ile mali tabloların oluşturulması ve bunun zamanında hazırlanmasıdır. Bütün bunlar göstermektedir ki değerlendirme, işletmeler için en önemli işlemlerden biridir.

İşletmeye dahil iktisadi kıymetlerin değerlendirme zamanı bilanço günüdür. Bilanço günü “Türk Ticaret Kanunu’nda” işletmenin açılış tarihi ve on iki aydan çok olmayan iş yılı sonu (TTK mad. 68), Vergi Hukukunda da; işe başlama tarihi ve hesap dönemi sonudur. Hesap dönemi normal olarak bir takvim yılıdır (VUK mad. 185, 259). Kanunda geçen “işletmenin açılış tarihi” ve “işe başlama tarihi” deyimlerinin aynı anlama geldiği kabul edilirse, TTK ve vergi kanunlarına göre değerlendirme ve bilanço günü işin başlama tarihi ve mali yılsonlarıdır. Faaliyeti devam eden işletmeler için değerlendirme en az yılda bir kez yapılacaktır.

Bir yıldan daha kısa sürelerle de envanter çıkartıp değerlendirme yapılabilir. Bu tür kararlar işletme yetkililerinin yönetim anlayışları doğrultusunda işletme yöneticilerince verilecektir.

II- İŞLETME VARLIKLARININ DEĞERLEMESİ

A- HAZIR DEĞERLER

Hazır değerler işletme varlıklarının en likit olanlarıdır. Bu varlıkların en önemli özelliği herhangi bir değer kaybına uğramaksızın her an nakde çevrilebilme imkanlarının bulunmasıdır. Bu grupta; nakit paralar, çekler, banka mevduatları, diğer hazır değerler yer alır.

1- Nakitler

İşletme nakitlerinin dönem sonu değerlemesinde öncelikle fiili envanter yapılır. Fiili envanter kaydı envanterle uyumsuzluk gösterirse gerekli düzeltme kaydı yapılarak kaydı envanter sonuçları fiili envanter seviyesine getirilir. Düzeltme esnasında; farklılığın nedeni tespit edilmişse ilgili hesaplara kayıt yapılır, farklılığın nedeni henüz tespit edilememişse sayım ve tesellüm fazlaları hesabı (397 nolu) veya sayım ve tesellüm noksanlıkları (197 nolu) hesabı kullanılır. Kasa sayım noksanı, giderleştirmeye ilişkin başka bir veri olmadan doğrudan gider ve maliyet olarak dikkate alınmaz.

Örneğin; bir işletmede dönem sonu envanterinde kasa noksanı çıkmışsa ve noksanlığın kasa mutemedinin zimmetine para geçirmesinden kaynaklandığı tespit edilmişse kasa mutemedi noksanlık kadar işletmeye borçlandırılır karşılığında kasadan çıkış yapılır, noksanlığın nedeni tespit edilememişse noksanlık 197 no.lu hesaba kaydedilir.

Nakit paraların değerlemesinde iki ayırım yapılır. Türk Lirası paralar itibari kıymetle değerlendirilir. Döviz bedelli paralar ise Maliye Bakanlığınca yayımlanmış (ilgili yabancı paraya ilişkin) **efektif alış** kuru ile değerlendirilir. (VUK mad. 280, 284) Nakit yabancı para değerlemesinde döviz alış kuru yerine efektif alış kuru dikkate alınır. Yabancı paraların kur değerlendirme sonucu ortaya çıkacak olumlu fark ilgili aktif değerine eklenecek, karşılığında 646 no.lu hesaba gelir kaydı yapılacaktır.

Halen uygulanmakta olan dalgalı (serbest) kur sisteminde, kur değerlendirme sonucunda negatif değerlendirme farkları da ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda, değerlendirme sonucunda oluşan olumsuz farkın ilgili aktif değerden düşülecek ve karşılığında 656 no.lu hesaba gider kaydı yapılacaktır.

Döviz mevcutlarındaki envanter noksanlığının kayıtlara alınmasında öncelikle kur değerlemesi yapılacak, değerlendirilmiş tutar üzerinden düzeltme kayıtları yapılacaktır.

2- Çekler

Çeklerin dönem sonu değerlemesinde öncelikle fiili envanter yapılır. Fiili envanterin kaydi envanterle farklılık göstermesi durumunda, karşı işletmelerle mutabakat sağlanmak kaydıyla nakitlere ilişkin başlıkta açıklandığı şekilde işlem yapılarak kaydi envanter sonucu fiili envanter seviyesine getirilir.

Envanter işlemleri sırasında ayrıca vade içeren çekler gerekli kayıt yapılarak, bilançonun alacaklar ve borçlar kalemi içine aktarılmalıdır. Hukuken mümkün bulunmamakla birlikte, fiiliyatta keşide tarihi ileriki bir tarih yazılmak suretiyle çeklere vade konulmaktadır. Çok yaygın olarak yapılan bu işlem vadeli çeklerde dönem sonu gerçek değerine indirgenme (reeskont) uygulamasını gündeme getirmektedir. (Vadeli çekler de reeskont işlemine tabi tutulabilmektedir.)

Çekler, alınan ve verilen çekler olarak iki ayrı kalemden bilançoda yer alır. Her iki çek grubu da mukayyet/itibari değerle değerlendirilir. Nakitlerde olduğu gibi döviz bedelle düzenlenmiş çekler de Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan (ilgili döviz) efektif alış kuru üzerinden Türk Lirasına çevrilerek kayıtlar düzeltilmelidir.

3- Banka Mevduatları

Bilançoda yer alacak bankalar kaleminin envanteri ilgili banka ile mutabakat sağlanarak yapılır. Mutabakat esnasında kayıtlarda eksiklik tespit edilmesi halinde bunlar düzeltilir. İlgili banka ile yaşanacak ihtilaf hallerinde işletme kayıtları esas alınır ancak, gerekirse şüpheli alacak hükümleri uygulanır.

Değerleme, öncelikle TL ve yabancı para ayırımına göre yapılır. TL cinsinden banka mevduatları mukayyet değerle değerlendirilir. Döviz bedelli banka mevduatlarından vadesiz hesaplarda olanlar dönem sonu kur değerlemesi döviz efektif alış kuru esas alınarak yapılır.⁽¹⁾

Vadeli Mevduatlarda Değerleme:

Repo işlemleri eskiden menkul kıymetler içinde gösterilmekteydi. 67 Seri No.lu KVK Genel Tebliği ile bu uygulama kaldırılmış, repo işlemlerinin de vadeli mevduat olarak değerlendirileceği düzenlenmiştir. Bu nedenle dönem sonu itibariyle geri dönmeyen repo bedelleri de mukayyet bedeli ile bilançonun Bankalar kalemi içinde (vadeli mevduat gibi) gösterilecektir.

VUK'un 281. maddesinin 1. Fıkrasında vadeli mevduatların değerlemesine ilişkin özel bir belirleme yapılmıştır.

"Alacaklar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değerlendirilme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır."

Vadeli mevduatların dönem sonu değerlemesinde, değerlendirilme gününe kadar işlemiş olan vade kısmına karşılık olarak mevduata ilişkin faiz oranı kullanılarak faiz hesaplanacak ve söz konusu faiz tutarı bir yandan mevduat değerine eklenirken diğer yandan cari dönemde **"faiz geliri"** olarak dikkate alınacaktır. Aynı uygulama finans kurumlarının kredi alacakları için de yapılacaktır.

Bu uygulama ile mevduat faizlerinin ilgili oldukları dönemde gelir hesaplarına intikal ettirilmesi sağlanmış olmaktadır. Vadeli mevduat faizleri üzerinden, faizin ödenmesi anında yapılacak stopajlar, stopajın yapıldığı dönemin kazanç vergisinden mahsup edilebilecektir. Ayrıca dönem sonunda değerlendirme hükümleri uyarınca gelir yazılan faize ilişkin dönem kapandıktan sonra yapılan stopaj, stopaj tahakkukunun, söz konusu gelir yazılan faizin dahil edildiği dönem

(1) Bu konuda farklı düşünen, söz konusu banka hesabı muhteviyatı dövizlerin ilgili dövizle ilişkin döviz alış kuru ile değerlendirilmesi gerektiğini savunan maliyeciler bulunmaktadır.

beyannamesinin verilmesi tarihinden önce yapılması kaydıyla faizin dahil edildiği beyanname üzerinden tarh edilecek kazanç vergisinden mahsup edilebilecektir. Stopaj tahakkukunun beyanname tarihinden sonra gerçekleşmesi halinde, mahsup işlemi stopajın yapıldığı yıl kazancı üzerinden hesaplanan vergiden yapılacaktır.

Vadeli mevduata ilişkin anılan değerlendirme hükmünün bir benzeri kredi borçları için de (VUK 285. maddede) düzenlenmek suretiyle değerlendirme işleminde paralellik sağlanmıştır.

4- Diğer Hazır Değerler

Diğer hazır değerler içinde nakit para, çekler ve banka mevduatları dışında kalan hazır değerler yer alır. Bu hazır değerlerin en önemlileri;

- Henüz bedeli tahsil edilmemiş kredi kartı slipleri,
- Henüz bedeli tahsil edilmemiş menkul kıymet kuponları,
- Henüz işletmeye ulaşmamış yoldaki paralardır.

Diğer hazır kıymet kalemleri mukayyet bedelle değerlendirilir. Döviz bedelli kıymetlerde mukayyet bedel efektif alış kuru ile yapılacak kur değerlemesi sonuçlarına göre düzeltilir.

B- MENKUL KIYMETLER

Vergi kanunlarımızda menkul kıymetlerle ilgili düzenlemeler yapılmasına rağmen menkul kıymetin ne olduğuna dair bir tanıma yer verilmemiştir. Menkul kıymetler; Sermaye Piyasası Kanunu'nun 3. maddesinde, ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir bedeli temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkartılan ve ibareleri aynı olan kıymetli evrak olarak tanımlanmıştır. Menkul kıymetlerin çoğu herhangi bir değer kaybına uğramaksızın her an nakde çevrilebilir nitelikte olsa da hazır değerler içinde gösterilmez.

Menkul kıymetler işletme bilançolarının aktifinde, işletmenin edinme amacına da bağlı olarak dönen varlıklar veya duran varlıklar içinde yer alır. Menkul kıymetlerin değerlendirilmesi açısından menkul kıymetin bilançonun hangi kalemi içinde yer aldığı önemi bulunmamaktadır.

1- Envanter İşlemi

Menkul kıymetlerin dönem sonu fiili envanteri menkul kıymet portföyü sayılmak yada menkul kıymet işletmenin portföyünde bulunmuyorsa ilgili işletmelerle mutabakat sağlanmak suretiyle yapılır ve kaydi envanterle uygunluğu kontrol edilir. Menkul kıymetlerde envanter fazlası pek olmaz. Noksanlılık gösteren menkul kıymetlerden başkaları tarafından kullanılabilir (örneğin, hamiline yazılı menkul kıymetler) niteliktekiler, menkul kıymet hesabından çıkartılarak 197 no.lu Sayım ve Tesellüm Noksancı hesabına, noksanlığın nedeni tespit edilene kadar geçici olarak aktarılır. Dönem sonu bilançosu da bu şekilde çıkartılır.

2- Değerleme

Menkul kıymetlerin değerlemesine ilişkin olarak VUK'un 279. maddesinde yapılan düzenlemede menkul kıymet türüne göre farklı değerlendirme ölçüleri belirlenmiştir. VUK'un anılan maddesi uyarınca menkul kıymetlerin bir kısmı alış bedeliyle, bir kısmı borsa rayiciyle değerlendirilecek, bazı hallerde dönemsel kârlar alış bedeline ilave edilecektir.

a- Alış Bedeliyle Değerlenecek Menkul Kıymetler

Menkul kıymetin alış bedeline henüz vadesi gelmemiş kuponlar için ödenen tutarlar da dahildir. Ancak menkul

kıymetin vadesi gelmiş kuponları hazır değer statüsünde olduğundan bunlar için ödenen bedeller menkul kıymetin alış bedeline dahil edilmeyecektir. Söz konusu kuponlar alış bedeliyle 108 no.lu hesapta muhasebeleştirilecektir. Alış bedeliyle değerlendirilecek kıymetler;

- Hisse senetleri,
- Fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri,
- Borsa rayici bulunmayan, getirisi, ihraç edenin kâr ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetlerdir.

Dönem içinde vadesi gelen kuponlar kullanılarak tahsil edilen değerler ilgili menkul kıymetin alış bedelinden düşülmeyecek doğrudan gelir kaydedilecektir. Bu kuponlardan vadesi gelmiş olmakla beraber henüz tahsil edilmemiş olanlar da itibari değerle gelir kaydedilecektir.

b- Borsa Rayiciyle Değerlenecek Menkul Kıymetler

Borsa rayici ile değerlendirilecek menkul kıymetlerde dönem sonu itibariyle ortaya çıkacak değerlendirme farklarının ilgili yıl geliri ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Aşağıda yer alan menkul kıymetlerden bir kısmı borsada işlem görmekte bir kısmı ise borsada işlem görmemektedir.

- Tahviller,
- Finansman Bonoları, Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar
- Hazine Bonoları, Devlet Tahvilleri,
- Fon portföyünün %51'i, Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşmayan yatırım fonu katılma belgeleri,
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler, İpotekli Borç Senetleri,
- Konut Sertifikaları, Gayrimenkul Sertifikaları,

Borsa rayici ile değerlendirilmesi gereken menkul kıymetlerin borsa rayicilerinin bulunmaması ya da borsa rayicinin oluşmasında muvazaa olduğunun anlaşılması halinde değerlemeye esas bedel; menkul kıymetin alış bedeline, vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanacaktır.

c- Kısmi Kâr İlaveli Alış Bedeliyle Değerlenecek Menkul Kıymetler

Borsa rayici ile değerlendirilmesi gereken menkul kıymetlerin borsa rayicinin mevcut olmaması ya da borsa rayicinin oluşmasında muvazaa olması halinde değerlendirilmiş tutar alış bedeline cari dönem içinde kalan süreye isabet eden kâr kısmının eklenmesiyle bulunacaktır. Bu kapsamda değerlendirilecek menkul kıymetin değerlemesi döviz vb. bir değere endeksli olmasına göre farklılık arz etmektedir.

Borsa rayici ile değerlendirilmesi gereken döviz endeksli bir menkul kıymetin borsa rayicinin mevcut olmaması ya da borsa rayicinin muvazaalı olması halinde, menkul kıymet değerlendirme günü itibariyle endeksli olduğu dövizin kuru ile değerlendirilecektir. Ayrıca değerlendirilen menkul kıymet tutarına, vadesinde elde edilecek gelir varsa bunun değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmı (döviz endeksli olanlarda kur değerlemesi yapılarak) da

eklenecektir. Değerleme günü döviz kurları Maliye Bakanlığı tarafından tespit ve ilan olunmaktadır.

Borsa rayici değerlendirme ölçüsü ile değerlendirilmesi gereken enflasyona endeksli bir menkul kıymetin borsa rayicinin mevcut olmaması ya da borsa rayicinin muvazaalı olması halinde değerlendirme döviz endeksli menkul kıymetlerde olduğu gibi yapılacaktır. Menkul kıymet değeri enflasyon oranında artırılacak, ayrıca vadede elde edilecek gelirin iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmı hesaplanan menkul kıymet değerine eklenecektir.

Dönemsel gelir getiren, kamu veya özel kesim tarafından çıkartılan menkul kıymetlerde değerlendirme, dönem sonu itibariyle; en son faiz alınan tarihten değerlendirme gününe kadar geçen süre için senet üzerinde yazılı faiz oranıyla hesaplanacak faizin alış bedeline eklenmesiyle yapılacaktır.

C- TİCARİ ALACAKLAR

İşletme varlıkları içinde yer alan ve ticari alacak olarak nitelendirilen alacaklar, işletmelerin ticari işlemleri sonucu oluşan alacaklardır. Ticari faaliyetle ilgili olmakla birlikte bir ticari işlem sonucu oluşmayan alacaklar işletme bilançosunun bu kalemi içinde gösterilmeyip diğer alacaklar grubu içinde gösterilir.

Ticari alacaklar vadelerine göre kısa ve uzun vadeli olmak üzere ikiye ayrılır. Kısa vadeli olanlar bilançonun dönen varlıkları, uzun vadeli olanlar da duran varlıkları içinde gösterilir.

1- Alıcılar

Bu tür alacaklar ticari işlem yapılan (mal veya hizmet satılan) kişi ve kurumlardan olan alacakları ifade eder. TTK uyarınca düzenlenmiş Poliş ve Bono ile temsil edilmeyen tüm ticari alacaklar, arada bir sözleşme dahi olsa, bu grupta değerlendirilir. Cari hesap usulü ile çalışılan müşterilerin dönem sonu itibariyle borçları da bilançonun bu kalemi içinde gösterilir. Finansal kiralama işleminden doğan senetsiz alacaklar da bu grupta değerlendirilir.

Alacakların dönem sonu fiili envanterinin çıkartılması borçlu işletmelerle mutabakat sağlanarak yapılır. Dönem sonu itibariyle nedeni bulunamayan envanter farklılıkları 197 veya 397 no.lu geçici hesaplara kaydedilir. Alacaklardan tahsili şüpheli hale gelenler bilançonun Şüpheli Alacaklar kalemine aktarılır.

a- TL Alacaklar

Alacaklar, VUK'un 281. maddesi uyarınca mukayyet değeriyle değerlendirilir. Alacakların envanter ve değerlemesinde cari hesaplarla ilgili olarak dönemsel gelir tahakkuklarının yapılması sağlanmalıdır.

Diğer taraftan alacakların nemalandırılması hususu dikkatle değerlendirilmeli; emsaline göre düşük tutarda veya hiçbir neması olmadan işletme kaynaklarının ortaklar dahil başkalarına kullandırılmasının iktisadi ve teknik icaplarına uymadığı, bu işlemin örtülü sermaye veya örtülü kazanç dağıtımı olarak değerlendirilebileceği hususu unutulmamalıdır.

b- Döviz Bedelli Alacaklar

Döviz bedelli alacaklar da mukayyet değeriyle değerlendirilir. Ancak VUK'un 280. maddesi uyarınca dövizli alacakların mukayyet değerine, değerlendirme günü itibariyle Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan döviz alış kuru üzerinden yapılacak kur değerlemesi sonuçlarının da ilave edilmesi gerekmektedir. Alacakla ilgili olarak lehte hesaplanacak kur farkları 646 no.lu, aleyhte hesaplanacak kur farkları da 656 no.lu gelir tablosu hesabına kaydedilir. Dönem sonu değerlendirme işleminde hesaplanacak kur farkı için fatura düzenlenmesi ve KDV hesaplanması gerekmez.

İhracat kaynaklı yurt dışı alacakları da dönem sonu itibariyle kur değerlemesine tabi tutulur. İhracatta kambiyo

takibi kaldırılmış, 32 sayılı Karar'ın 8. maddesinde yapılan değişiklikle; ihracat bedellerinin tasarrufu serbest bırakılmıştır. Ancak Hazine Müsteşarlığı'na, ihtiyaç duyulması halinde ihracat bedellerinin yurda getirilmesine ilişkin düzenleme yapma konusunda yetki verilmiştir. Bu nedenle ihracat alacaklarının dönem sonu değerlemesi konusunda Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan tebliğ ve sirkülerlerle yapılacak açıklamalar izlenmelidir.

c- Finansal Kiralama Alacakları

VUK'un mükerrer 290. maddesiyle finansal kiralama işlemlerinde değerlendirme farklı esaslara bağlanmıştır. Söz konusu maddeyle belirlenen esaslar Finansal Kiralama Kanunu'nda belirlenen esaslardan farklıdır.

VUK değerlendirme hükümleri açısından bir alacağın finansal kiralamadan kaynaklanan alacak olarak değerlendirilmesi için, söz konusu alacağı doğuran işlemin mutlaka Finansal Kiralama Kanunu'na tabi olması gerekmektedir.

VUK'un mükerrer 290. maddesiyle düzenlenen finansal kiralama uygulamasının genel çerçevesi şöyledir. Kira süresi sonunda mülkiyet hakkının kiracıya devredilip devredilmediğine bakılmaksızın, bir iktisadi kıymetin mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan tüm riskler ile yararların kiracıya bırakılması sonucunu doğuran kiralamalar finansal kiralama değildir. Ayrıca,

- İktisadi kıymet mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesi,
- Kiracıya kira süresi sonunda iktisadi kıymeti düşük bedelle alma hakkı tanınması,
- Kiralama süresinin, iktisadi kıymet ömrünün % 80'inden daha büyük bir bölümünü kapsaması,
- Kira ödemelerinin bugünkü değeri toplamının, iktisadi kıymetin rayiç bedelinin % 90'ından daha büyük bir kısmını oluşturması hallerinden biri veya daha fazlasını taşıyan kiralamalar da finansal kiralama sayılır.

Doğal kaynakların araştırılması veya kullanılmasına yönelik kiralama sözleşmeleri ile sinema filmleri, video kayıtları, patentler, kopyalama hakları gibi kıymetlerle ilgili lisans sözleşmeleri finansal kiralama konusu olmaz.

Arazi, arsa ve binalarla ilgili kiralama sözleşmeleri, sadece, sözleşmede kira süresi sonunda mülkiyet hakkının kiracıya devri öngörülmüşse veya kiracıya kira süresi sonunda kiralama konusu gayrimenkulü düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınmışsa bu madde kapsamında değerlendirilir. Finansal kiralama alacak ve borçları reeskont uygulamasına konu edilmez.

Kiralayan Açısından Değerleme

Finansal kiralamaya konu varlık, kiralayanın aktifinde faiz ve anaparadan oluşan bir alacak olarak yer alır. Ayrıca iktisadi kıymet, iktisadi kıymetin net bilanço aktif değerinden kira ödemelerinin bugünkü değerinin düşülmesi suretiyle değerlendirilir. Bu şekilde bulunacak tutarın sıfır veya negatif olması halinde iktisadi kıymet iz bedelle değerlendirilir ve aradaki (negatif) fark iktisadi kıymet satış kârı olarak sonuç hesaplarına intikal ettirilir.

Kiralayanın finansal kiralamaya konu iktisadi kıymetin üretimini veya ticaretini yapması durumunda, iktisadi kıymetin rayiç bedeli, net bilanço aktif değeri yerine geçer. Rayiç bedelle maliyet bedeli arasındaki fark satış kârı olarak sonuç hesaplarına intikal ettirilir.

Kiralayanın bilançosunda yer alacak iktisadi kıymet, genel hükümler uyarınca amortismanına tabi tutulur. Yatırım indirimi uygulamasından kiralayan yararlanır.

Kiralayan tarafından aktifleştirilen alacak tutarı ile söz konusu kira alacaklarının bugünkü değeri arasındaki fark **"gelecek dönemlere ilişkin faiz geliri"** olarak (-) değerle bilanço aktifinde yer alır. Söz konusu tutar 124 no.lu Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri (düzenleyici) hesabına kaydedilir. Bu durumda kiralayan işletme bilançosunun aktifinde söz konusu finansal kiralama alacağı bugünkü değeriyle yer almış olur.

Kiracı Açısından Değerleme

Kiracı iktisadi kıymeti, bilançosunda hak olarak gösterecektir. Söz konusu iktisadi kıymet kullanma hakkı ve sözleşmeden doğan borç, kiralama konusu iktisadi kıymetin rayiç bedeli veya yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerinden küçük olanı ile değerlendirilir. Aktifleştirilen bu hak, VUK'un mükerrer 298. maddesi ve kiralamaya konu iktisadi kıymetlere ilişkin hükümler çerçevesinde amortisman uygulamasına konu edilir.

İktisadi kıymetin kiracı tarafından devralındığı dönemde bu hak hesabı kapatılarak iktisadi kıymet alış bedeli ile işletme aktifine kaydedilir.

Finansal kiralama konusu iktisadi kıymet kiracının aktifinde duran varlık (hak), pasifinde ise borç olarak gözükecektir.

2- Alacak Senetleri

İşletmenin ticari faaliyeti ile ilgili olarak edindiği (müşterileri tarafından verilen) senetler karşılığı alacakları bilançonun bu kaleminde gösterilir. Senede bağlı alaktan kasıt TTK uyarınca düzenlenmiş, lehtar işletme olan Bono ve Poliçelerdir.

TTK uyarınca Çek bir ödeme aracı olup vade içermez. Vade konulması halinde de çek senet niteliği kazanmaz. Ancak uygulamada düzenlenmiş olan vadeli çeklerin ilgili hazır değerler kalemi yerine bilançonun bu kaleminde gösterildiği olmaktadır. Bu uygulama işlemlerin gerçek mahiyetine daha uygundur. Ancak çeklerin bilançonun alacak senetleri kalemi içinde gösterilmesi yada vadeli çeklerin vadesinden önce ödenme zorunluluğunun olmadığına ilişkin düzenleme yapılmış olması, bu çeklerin mevcut mali mevzuat açısından reeskont ve şüpheli alacak işlemine konu edilebileceği anlamına gelmez.⁽²⁾

a- Envanter

Alacak senetlerinin fiili envanterinde; tüm alacak senetleri sayılır, tahsile verilen senetlerin tahsil edilme durumu kontrol edilir, vadeleri bazında ayırım yapılır ve vadesi geldiği halde tahsil edilememiş olanlar (şüpheli alacak olarak) takibe alınır.

Dönem sonu itibarıyla nedeni tespit edilememiş envanter farklılıkları 197 ve 397 no.lu hesaplar kullanılmak suretiyle düzeltilir. Envanter noksanı 197 no.lu hesaba, envanter fazlası da 397 no.lu hesaba geçici olarak kaydedilir. Envanter farklılığının nedeni tespit edildiğinde gerekli düzeltme kaydı yapılarak geçici hesaplar kapatılır.

b- TL Senetler

Senetli senetsiz tüm alacaklar, VUK'un 281. maddesi uyarınca mukayyet değeriyle değerlendirilir. Vadesi geldiği halde henüz tahsil edilememiş olan senetlerden, aşağıda açıklanan şüpheli alacak şartlarını taşıyanlar için VUK uyarınca karşılık ayrılabilir. Diğer bir ifadeyle anılan şartları taşıyan alacaklar değerlendirme günü tasarruf değeriyle değerlendirilebilir.

c- Döviz Bedelli Senetler

Döviz bedelli olarak düzenlenmiş alacak senetleri de mukayyet değeriyle değerlendirilir. Ancak VUK'un 280. maddesi uyarınca döviz bedelli alacakların mukayyet değeri, değerlendirme günü itibarıyla Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan

(2) 6273 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle 5941 sayılı Çek Kanunu'na geçici 3. madde eklenmiştir. Bu geçici maddenin (5) no.lu bendinde "31/12/2020 (7061 s. Kanun mad. 100) tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir." hükmüne yer verilmiştir.

6273 sayılı Kanunla yapılan düzenlemenin amacının, Çek'e vade konulması ya da ileri tarihli çek düzenlemesinin sağlanması olmayıp, madde hükmü ile belirlenen tarihe kadar süreç zarfında, çeklerin kullanılmasıyla ilgili olarak ticari hayatta karşılaşılan sorunların ve bu sebeple yaşanan mağduriyetlerin giderilmesidir. Bu nedenle, anılan düzenleme vadeli çeklerde reeskont hesaplanmasının gerekçesi olamaz. (Bknz. VUK-41 no.lu Gelir İdaresi Sirküleri)

döviz alış kuru üzerinden yapılacak kur değerlemesi sonuçlarına göre düzeltilir. Alacak senedi kur değerlemesinde lehte hesaplanacak kur farkları 646 no.lu, aleyhte hesaplanacak kur farkları da 656 no.lu gelir tablosu hesabına kaydedilir.

Kur değerlemesi sonunda işletme lehine oluşan kur farkları için 121-Alacak Senetleri hesabına borçlu, işletme aleyhine oluşan kur farkları için de alacaklı kayıt yapılır.

d- Reeskont Uygulaması

Reeskont; işletme aktif ve pasifinde bulunan alacak ve borç senetlerinden değerlendirme günü itibariyle vadeleri henüz gelmemiş olanların değerlendirme günü cari değerine indirgenmesi işlemidir. Bu işlem, değerlendirme gününden sonraki döneme isabet eden vade kısmına ilişkin vade farkı tutarının hesaplanarak, bu tutar kadar gider veya gelir yazılması suretiyle gerçekleştirilir. Cari dönem reeskont hesapları izleyen dönemde kapatılır.

Reeskont işleminden amaç, senede bağlı alacak ve borcun değerlendirme günü itibariyle net değerinin tespiti ve dolayısıyla dönem kâr-zararının hesaplanmasında, tespit edilen net değer dikkate alınmasını sağlamaktır. Diğer bir ifadeyle reeskont, dönemsellik ilkesi gereği, alacak ve borç senetleriyle ilgili cari döneme ait olmayan kâr veya zarar tutarlarının kanunun öngördüğü şekilde hesaplanarak ilgili olduğu vergilendirme döneminde dikkate alınmasının sağlanması işleminden ibarettir.

Reeskont işlemiyle, ilgili döneme aktarılan kazanç veya maliyet tutarları; vadeli alış nedeniyle borçlanılan vade farkı gideri veya vadeli satış nedeni ile alacaklanılan vade farkı gelirin süre ve faiz oranı dikkate alınmak suretiyle değerlendirme gününden sonraki zaman dilimine isabet eden kısmıdır.

Reeskont uygulamasının şartları;

- Alacak ve borç, senede (TTK'da düzenlenmiş bono ve poliçeye) bağlanmış olmalıdır.
- Senede bağlı alacak ve borç ticari bir ilişkiden kaynaklanmış, yani dönem kâr-zararının tespitine etki etmiş olmalıdır.
- Reeskonta tabi tutulacak senedin bir vade içermesi ve dönem sonu itibariyle vadesinin dolmamış olması gerekmektedir.
- Alacak ve borç senedinin işletme bilançosunda yer alması gerekmektedir.

Bu şartları taşımayan senetler mali kârın hesaplanması açısından reeskont işlemine tabi tutulamayacaktır. Bu noktada vadeli çeklerin durumu özellik arz etmektedir. TTK'da düzenleniş şekliyle Çek bir ödeme aracı olup, bono ve poliçe niteliğinde değildir. Uygulamada, üzerine (düzenleme tarihi olarak) ileriki bir tarih yazılmak suretiyle çek, vadeli hale getirilmektedir. Çekin vadeli hale getirilmesi, alacaklıya güven vermekte, borçluyu da damga vergisi yüklerinden kurtarmaktadır.

Çek, senet niteliğinde olmayıp bir ödeme aracıdır. Ayrıca, VUK'un 281 ve 285. maddeleri senetlere ilişkindir. Bu nedenle vadeli çeklerin mali mevzuat uyarınca reeskonta tabi tutulma olanağı bulunmamaktaydı. Ancak Gelir İdaresi 30/4/2013 tarih ve 64 seri no.lu VUK Sirküleriyle bu konudaki görüşünü değiştirmiş, vadeli çeklere reeskont uygulanabileceği görüşünü benimsemiştir.⁽³⁾

SPK mevzuatı uyarınca, SPK'ya tabi şirketler, vadeli çekleri reeskonta tabi tutmak durumundadır. Aşağıdaki

(3) Bkz. Muzaffer KÜÇÜK, "Vadeli Çeklerde Reeskont Uygulaması", Yaklaşım, Şubat 2014, Sayı: 254, Sf.88

haller özellik gösterir.

Teminata veya tahsile verilen senetler: Teminata veya tahsile verilen senetler de anılan şartları taşımak kaydıyla reeskont işlemine tabi tutulabilir.

Şüpheli alacaklarda reeskont: Şüpheli alacaklar için dönem sonunda reeskont hesaplanmaz. Şartları taşıması kaydıyla şüpheli alacak karşılığı ayrılır.

Avans niteliğindeki alacak senetlerinde reeskont: Dönem ticari kazancının tespitinde dikkate alınmayan (hasılat yazılmayan) senetlere dönem sonu itibarıyla reeskont hesaplanamayacaktır.

KDV alacakları: Mevzuatta, reeskont uygulamasında, içinde yer alan KDV esas alınarak alacağın ayırımı tabi tutulmasını gerektiren bir düzenleme yer almamaktadır. Bu nedenle alacak senetleri, içinde KDV alacağı yer olsa dahi, senet tutarının tamamı için reeskont uygulamasına konu edilebilecektir.

Reeskont oranı olarak; eğer senette faiz oranı belirtilmişse bu oran, senette faiz oranı belirtilmemişse TC Merkez Bankası tarafından uygulanan kısa vadeli avans faiz oranı dikkate alınacaktır.⁽⁴⁾

Reeskont şu formülle hesaplanacaktır:

$$F = A - [A \times 360 / 360 + (M \times T)]$$

F=Reeskont tutarı, A=Nominal değer, M=Faiz oranı

T=Vade (vadeye kalan gün sayısı)

Dövizli senetlerde reeskont tutarı önce döviz bedel üzerinden hesaplanır. Daha sonra bu tutar kur değerlemesine tabi tutularak reeskont tutarına ulaşılır. Açıklandığı üzere senet reel değeri de, kur değerlemesi sonunda tespit edilmektedir.

Dönem sonunda hesaplanarak dönem kazancının tespitinde dikkate alınan reeskont faiz giderleri izleyen dönemin başında reeskont faiz geliri yazılarak (122 veya 222 no.lu) hesap kapatılır. Ancak, vergi kanunları uyarınca reeskonta tabi tutulması mümkün bulunmayan kıymetlere ilişkin reeskont gelir ve gideri dönem mali kazancının tespitinde (ticari kazanç olan etkisi ortadan kaldırılmak suretiyle) dikkate alınmaz.

3- Verilen Depozito Ve Teminatlar

Depozito ve teminat; işletmenin üçüncü kişilere karşı bir mal teslimi, hizmet ifası veya başka bir taahhüt altına girmesi durumunda söz konusu işlemin gerçekleşmesini temin amacıyla iş bitiminde veya belli bir süre sonunda geri alınmak üzere taraflardan birince verilen iktisadi kıymettir.

Depozito ve teminat bir güvence olup asıl işlemten ayrı olarak veren işletme için alacak, alan işletme için de özünde bir borç niteliğindedir. Bu nedenle işletme bilançolarının alacak ve borç kalemleri içinde gösterilir. Ancak banka teminat mektubu verilmesi, mevcut bir menkul kıymetin teminat olarak verilmesi gibi hallerde bu tür işlemler, nazım hesaplarda izlenir ve bu kapsamda değerlendirilmez. Depozito ve teminat alacağından bahsetmek için fiilen bir iktisadi değer (para, mal, sabit kıymet gibi) karşı tarafa verilmiş (tasarrufuna bırakılmış) olması gerekir.

Verilen depozito ve teminat alacaklarının dönem sonu fiili envanterinde karşı işletmelerle mutabakat sağlanır. Mutabakatsızlık hallerinde 197 ve 397 no.lu hesaplar geçici olarak kullanılır.

(4) Söz konusu oran son olarak, 31.12.2016 tarihinden geçerli olmak üzere % 9,75 olarak belirlenmiştir.

Verilen depozito ve teminatlar diğer alacaklar gibi mukayyet değeriyle değerlendirilir. Döviz üzerinden bir bedelle verilmiş olan depozito ve teminatın mukayyet bedeli, dönem sonu itibarıyla Maliye Bakanlığınca yayımlanacak döviz alış kuru ile yapılacak kur değerlemesi sonucuna göre düzeltilenektir. Lehte hesaplanan kur farkları 646 no.lu hesap, aleyhte hesaplanacak kur farkı 656 no.lu hesap aracılığıyla muhasebeleştirilecektir. Depozito ve teminat alacakları için hesaplanan kur farkı mali kazancın tespitinde gelir veya gider olarak dikkate alınabilecektir.

Depozito ve teminatın bir iktisadi kıymet olarak verilmesi halinde ise dönem sonu itibarıyla herhangi bir değerlendirme farkı (fiyat farkı vb. olarak) hesaplanmayacaktır. Değerleme mukayyet bedele göre yapılacaktır.

4- Verilen Avanslar

Avans; belirli veya belirsiz bir iktisadi kıymeti veya hizmeti belli bir zamanda belli kişiden almak veya kişiye satmak amacıyla alım-satım bedeline mahsuben alıcı tarafından verilen satıcı tarafından da alınan ön ödeme niteliğinde bir bedeldir. Sipariş avansı; vasıfları ve miktarı önceden belirlenmiş bir iktisadi kıymet teslimine veya hizmet ifasına ilişkin avanslardır.

Avanslar mal teslimi ve hizmet ifasından önce alınan ve verilen (ön ödeme niteliğinde) bir bedeldir. Avansa konu mallar henüz teslim, hizmetler ifa edilmemiş olduğu için söz konusu avanslar; işlemin bir tarafı için alacak diğer tarafı için de borç niteliği taşır.

Alınan ve verilen avanslar gelir tablosu hesaplarına kaydedilmeyip bilanço hesaplarında izlenir. Dolayısıyla dönem kazancının tespitinde, alınan avanslar satış hasılatı, verilen avanslar da alış maliyeti/gider olarak değerlendirilmez, bilançoya aktarılır.

Verilen avanslarda işletmenin alacağı, diğer parasal alacaklardan farklı olarak özünde, bir iktisadi kıymetin teslimi veya bir hizmetin ifasını içerir. Ancak bu nüans, verilen sipariş avansının finansman sağlama durumunu değiştirmedığından bu alacağın değerlendirme olarak diğer alacaklardan ayrılması gerekir.

Avansların, alacaklar/borçlar başlığı altında mı, yoksa aktif/pasif geçici hesap kıymetleri başlığı altında mı değerlendirileceği sorusunun net bir cevabı yoktur. Esasen belirtilen varlıkların hepsinin değerlemesine ilişkin ölçü aynı olup değerlendirme mukayyet değeriyle yapılacaktır.

Aktif/pasif geçici hesap kıymetlerin değerlemesine ilişkin VUK'un 283 ve 287. maddeleri, söz konusu kıymetlerin değerlemeyi müteakip bilanço aktifine/pasifine kaydedilmesi gerektiği yönünde fonksiyoneldir.

Verilen TL avanslar mukayyet bedelle değerlendirilir. Döviz olarak verilen avansların mukayyet bedeli, Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan kur üzerinden yapılacak kur değerlendirme sonucuna göre düzeltilenektir.

5- Şüpheli Alacaklar

Şüpheli alacak; belli karinelerin varlığıyla değerlendirme gününde tahsilinin şüpheli hale geldiği kabul edilen alacaklardır. Şüpheli alacaklar bilançoya diğer alacaklardan ayrı olarak aktarılır. Şüpheli alacağın senetli veya senetsiz olmasının önemi yoktur.

Ticari kazancın tespitinde uygulanan tahakkuk esasının sonucu olarak; işletme bünyesinde satılan mal ve hizmet bedelleri, henüz tahsil edilmeden hasılatı intikal ettirilmekte ve matrahın oluşumunu olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle mal ve hizmet bedelinin, tahsil edilme ihtimalinin kesin olarak kaybolduğu veya şüpheli hale geldiği anda zarar yazılması esası getirilmiştir. Buradaki zarar daha önceden yazılmış hasılatın iptaline yöneliktir.

Değerleme ölçüleri açısından ifade etmek gerekirse şüpheli alacaklar tasarruf değeriyle değerlendirilir. Şüpheli alacaklar bilançoya mukayyet değeriyle (kur değerlendirme dahil) kaydedilmekte ancak, tasarruf değerine indirgeyecek

tutarda karşılık ayrılmakta ve bu karşılık da bilanço aktifine negatif unsur olarak kaydedilmektedir. Böylece söz konusu alacaklar bilançoda tasarruf değeri ile yer almış olmaktadır.

Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırma Şartları

VUK'un 323. maddesinde düzenlenen şüpheli alacakların uygulama şartlarını şöyle özetleyebiliriz:

- Şüpheli alacaklar karşılık ayrılmak suretiyle ve sadece bilanço esasına göre defter tutan mükellefler tarafından gider kaydedilebilir. Ayrılmak üzere karşılık alacağın tasarruf değeri ile kayıtlı değeri arasındaki fark kadar olacaktır. Şüpheli alacaklardaki giderleştirme geçici olup şüphelilik durumunun sonucuna göre kesin kayıtlar yapılacaktır. Şüpheli alacağın kısmen veya tamamen tahsil edilmesi halinde karşılık gideri (kısmen veya tamamen) tahsilatın yapıldığı dönemde iptal edilecektir. Aksi halde alacağın tahsil edilemeyeceğinin ortaya çıkması ile söz konusu gider kesinleşecek, şüpheli alacak kayıtlardan çıkartılacaktır. Şüpheli alacağın şüphelilik durumunun takibi ancak bilanço usulü uygulaması ile sağlanabildiğinden, işletme hesabı esasında defter tutan işletmelerde şüpheli alacak karşılığı ayrılmaz.
- Karşılık ayrılabilmesi için alacağın tahsili şüpheli hale gelmelidir. Anılan kanun maddesinde şüpheli hale gelmeye ilişkin iki unsur belirtilmiştir. Bunlar; 1) Alacağın dava ve icra safhasında bulunması, 2) Alacağın dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük olması ve yapılan protesto veya yazıyla bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş olmasıdır. Dava takibinin ciddi ve inandırıcı olması ve davaya devam edilmesi gerekmektedir. Ancak prensip itibarıyla dava açılmış olması gerekli ve yeterlidir. Diğer taraftan küçük alacak ölçüsü işletmelere göre farklı değerlendirilebilecek niteliktedir.
- Şüpheli alacaklar için alacağın şüpheli hale geldiği dönemde karşılık ayrılabilir. İşletme aleyhine olmakla beraber alacağın şüpheli hale geldiği dönemden sonra karşılık ayrılması Maliye İdaresince, "bu uygulamanın mükellefe tercih hakkı tanıyacağı, kanuni düzenlemede ise mükellefe böyle bir tercih hakkı bırakılmadığı ve dönemsellik ilkesinin bunu gerektirdiği" gerekçesiyle kabul edilmemektedir. Şüphelilik halinin varlığı ise değerlendirme günü itibarıyla mevcut durum ve şartlara göre belirlenir.

Aşağıdaki haller değerlendirme açısından özellik göstermektedir.

Teminatlı Alacaklar: Teminatlı alacaklar şüpheli alacak uygulamasına konu olmazlar. Ne zaman teminatlardan yeterli tahsilat yapılamayacağı anlaşılırsa bu dönemde tasarruf değerine göre şüpheli alacak karşılığı ayrılacaktır. Teminat çözdürülmeden teminatlı alacak kısmı için şüphelilik hali ortaya çıkmayacaktır.

Dönem içinde şüpheli hale gelen alacaklar için dönem sonuna kadar haciz işlemi yapılmışsa yine şüphelilik ortadan kalkmış olacaktır. Ancak daha önceki dönemlerde karşılık ayrılmış olan alacaklarla ilgili olarak bu dönem içinde haciz işlemi yapılsa dahi ayrılmış olan karşılık düzeltilmez. Söz konusu karşılık tahsilat aşamasına kadar bekletilir.

Kamu Kuruluşundan Alacaklar: Kamu idare ve müesseselerinden olan alacağın tahsil edilememesi ve bu yüzden bir zararın oluşması ihtimali olmadığından bu tür alacaklar için prensip olarak şüphelilikten bahsedilemeyecektir. Ancak, alacağın miktarı konusunda bir ihtilaf varsa tasarruf değerine göre değerlendirilerek karşılık ayrılabilir.

Grup İçi Şirketlerden Alacak: Grup içi kuruluşlarla (kardeş kuruluşlar) olan ilişkilerin diğer kuruluşlarla olan ilişkiden farkı bulunmaması gerekir. Bu nedenle grup içi firmalardan olan alacaklar için de şartların mevcudiyeti halinde şüpheli alacak uygulaması yapılabilecektir.

Aciz Vesikasına Bağlanan Alacaklar: Aciz vesikasına bağlanan alacaklar için de şüpheli alacak karşılığı ayrılabilir.

Ancak bu alacakların değersiz alacak olduğundan bahsedilmez.

KDV Alacaklarında Durum: 334 Seri no.lu VUK Genel Tebliği'nde bu alacak kısımları için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilceği açıklanmıştır. KDV alacaklarında şüpheli alacak karşılığı ayrılması için yukarıda belirtilen şartların yanında; alacağa konu KDV'nin ilgili dönem KDV beyannamesi ile beyan edilmiş olması şartı da aranır.

Borçlunun İflası: Borçlunun iflası (iflasın açılması) halinde borçlunun tüm borçları muaccel hale gelecektir. Dolayısıyla iflas eden bir tacirden olan alacak vadesi gelmemiş, dava konusu edilmemiş dahi olsa kendiliğinden şüpheli alacak haline gelir.

İflası açılmış ancak ticaret mahkemesince iflası ertelenmiş kuruluşlardan olan alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılıp ayrılmayacağı belirsizdir.⁽⁵⁾

Ticari İşle İlgili Olmayan Alacaklar: İşletmenin ticari faaliyeti ile ilgili olmayan alacaklar şüphelilik şartlarını taşısa dahi, bu alacaklar için ayrılan karşılıklar mali kazancın tespitinde gider olarak dikkate alınmaz.

6- Değersiz Alacaklar

Değersiz alacaklar VUK'un 322. maddesi uyarınca; kaza-i bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre artık tahsiline olanak kalmayan alacaklardır. Şüpheli alacaklar ile değersiz alacaklar arasındaki fark, şüpheli alacağın aksine değersiz alacağın ileride de tahsil edilme imkânının bulunmamasıdır. Bu nedenle şüpheli alacak ile değersiz alacak farklı esaslara göre muhasebeleştirilir. Şüpheli alacaklar işletme bilançosunda gösterilirken değersiz alacaklar işletme bilançosunda gösterilmez. Değersiz alacaklar, bu vasfı kazandıkları dönemden itibaren artık takip edilmez ve kayıtlardan çıkartılır.

Değersiz alacak uygulama esasları:

- Bütün mükellefler değersiz alacak uygulamasından yararlanabilir. İşletme esasında defter tutan mükellefler değersiz alacakları doğrudan gider kaydederler. Değersiz alacak olarak gider yazılan bir alacağa ilişkin olarak ileride yapılan tahsilâtın doğrudan gelir yazılması gerekmektedir.
- Alacak, kaza-i bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre değersiz hale gelmelidir. Kanaat verici vesika, alacağın tahsilinin imkânsızlığını gösteren ve herkes tarafından kabul edilebilecek nitelikte bir delildir.

D- DİĞER ALACAKLAR

İşletme ticari faaliyetiyle ilgili olan ancak bir ticari muamele sonucu doğmayan alacaklar diğer alacak olarak nitelendirilir ve bilançoda dönen veya duran varlıklar içinde bu isim altında gösterilir. İşletmelerin tüm işlemleri ticaridir. Ticari alacak ile diğer alacak arasındaki en önemli fark bir ticari muamele sonucu doğmuş olmaktır. Diğer alacaklar ticari bir muamele sonucu doğmazlar.

Diğer işletme alacaklarının envanteri yukarıda açıklanan ticari alacak envanteri gibidir. Envanter işleminde kaydi ve fiili mevcutlar karşı işletmelerle mutabakat da sağlanarak tespit edilir, envanter farklılıkları fiili envanter sonucuna göre düzeltilir. Değerleme günü itibarıyla nedeni tespit edilemeyen kaydi envanter farklılıkları geçici olarak 197 veya 397 no.lu hesaplara kaydedilir. Envanter işleminde dönemsel faiz tahakkukları ve vadeler bazında ayırım yapılır.

(5) Bkz. Muzaffer KÜÇÜK, "İflasın Ertelenmesi Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırmayı Engeller mi?", Vergi Dünyası, Kasım 2009, Sayı: 339

Diğer alacak grubu içinde bulunan alacaklar dönem sonunda reeskont işlemine tabi tutulabilir. Mali kazancın tespiti açısından da kabul edilen reeskont giderleri ticari alacakları değerlendirme bölümünde yapılan açıklamalar doğrultusunda tespit edilmelidir. KKEGd niteliğindeki reeskont giderinin mali kazancın tespitinde ticari kazançta eklenmesi, izleyen yılda da bunun tam tersi işlem yapılması gerektiği unutulmamalıdır.

1- Ortaklardan Alacaklar

Ortaklardan alacakların bir ticari işlem sonucunda oluşan kısmı bilançonun ticari alacakları içinde gösterilir ve orada değerlendirilir. Ortaklardan alacakların ticari işlemde kaynaklanmayan kısmı diğer alacaklar içinde gösterilir ve değerlendirilir. Ortaklardan alacakların değerlemesinde ticari alacak değerlendirme ölçüleri kullanılır. Alacaklar mukayyet bedeliyle değerlendirilir.

Ortaklardan alacaklar da şüpheli alacak ve değersiz alacak işlemine konu edilir. Ancak ortaklardan alacağın şüphelilik durumunun tespitinde işletmedeki sermaye payı da dikkate alınmalıdır. İşletmedeki sermaye payı tutarı kadar alacak kısmının tahsilinin şüpheli olduğu kabul edilmez.

Tahsili şüpheli hale gelen alacak kısmı şüpheli alacak kalemi içinde gösterilir ve orada değerlendirilir. Bu alacaklar, ticari işlemde doğmadıkları için şüpheli alacak ve değersiz alacak uygulaması, mali kârın tespitinde dikkate alınmaz.

Ortaklardan alacaklar işletmeden çekişi ifade ediyorsa alacak tutarı, işletmeden çekilen kıymetin emsal bedelle değerlendirilmesi sonucu bulunacaktır. Ortaklardan alacakların örtülü sermaye ve transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını açısından da değerlendirilmesi gerekmektedir.

2- İştiraklerden, Bağlı Ortaklıklardan ve Personelden Alacaklar

Bu alacakların envanter ve değerlendirilmesi ortaklardan alacaklarla aynıdır. Alacaklar mukayyet bedeli ile değerlendirilir. Döviz cinsinden alacakların dönem sonu değerlemesinde mukayyet bedeli, Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan döviz alış kuruna göre yapılacak kur değerlendirilmesi sonucuna göre düzeltilir.

E- STOKLAR

İşletmelerin ticaretini yapmak için edindiği veya ürettiği iktisadi kıymetlerin (malların) dönem sonu itibarıyla henüz satılmamış kısmı ile henüz üretime sevk edilmemiş ilk madde ve malzemeler işletme stoklarını oluşturur. İşletme stokları, her an satılabilecek veya üretime verilebilecek kıymetlerden oluştuğundan sadece bilanço dönen varlıkları içinde yer alır. İşletme stokları; ilk madde malzeme, yarı mamuller, mamuller, ticari mallar ve diğer stoklardan oluşur.

1- Envanter

İşletme dönem sonunda kayıtlar üzerinden (kaydi) envanter (mevcut) durumunu tespit eder. Üretim işletmelerinde kaydi envanter, tutulan imalat defterleri üzerinden tespit edilir. Dönem sonunda işletme stoklarının fiili envanteri çıkartılır ve kaydi envanterle karşılaştırılır. Farklılık bulunması halinde kaydi envanter fiili envanter seviyesine getirilir. Değerlemede fiili envanter sonuçları dikkate alınır.

Kaydi envanter noksanlığı halinde noksanlığın nedeni araştırılır. Dönem sonu itibarıyla noksanlığın nedeni tespit edilebiliyorsa gerekli düzeltme kaydı yapılır. Eğer noksanlığın nedeni bulunamıyorsa noksanlık tutarı doğrudan gider veya zarar yazılmayıp geçici olarak 197 no.lu fark hesabına kaydedilir. Envanter fazlalığı halinde de fazlalık 397 no.lu hesaba kaydedilir. Ancak nedeni tespit edilemese de kaydi envanter fazlası dönem sonu itibarıyla gelir kaydedilir. Bunun nedeni kaydi envanter fazlalığının her halükarda bir öz varlık artışını ifade etmesidir.

Stok sayım noksanlığı; fireler, hırsızlık olayları, doğal afetler ve teknik yok olmalar, işletmeden çekişler, kaydi envantere herhangi bir nedenle alınmama, faturasız satış, üretim işletmelerinde, bozuk ürünlerin yeniden üretime

verilmesi, promosyon veya aynı ücret olarak verilme ya da bağış yapılma durumlarının kayıtlara geçmemiş olmasından kaynaklanabilir.

Dönem sonu itibarıyla bir malda ortaya çıkan envanter fazlası diğer bir malda ortaya çıkan envanter noksanlığı ile karşılaştırılarak envanter farkı netleştirilemez. Her mal grubu envanter sonuçları açısından ayrı değerlendirilir. Ancak birbirine çok benzeyen ve karışma ihtimali yüksek olan mallarda kayıtlara yanlış girildiğinin tespit edilmesi durumunda bir maldaki noksanlık, benzer diğer bir maldaki fazlalıkla karşılaştırılabilecektir. Diğer taraftan işletmede yıl içinde birden fazla sayım yapılmışsa her yeni sayım sonucuna göre eski sayım sonucu düzeltilmelidir. Başka bir deyişle bir mala ilişkin **dönem içi** sayım fazlalığı ve sayım noksanlığı birbiri ile karşılaştırılarak netleştirilebilecektir.

2- Değerleme

Stok kalemlerinin değerlemesi konusunda, muhasebe literatüründe ve uygulamada çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerin her biri kendine özgü sonuçlar doğurur. Dolayısıyla her birinin uygulama şartları ve uygulama alanları farklıdır.

VUK'un 274 ve 275. maddelerinde satın alınan veya imal edilen emtianın, maliyet bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. VUK'a göre aşağıdaki değerlendirme yöntemlerinin uygulanması mümkün bulunmaktadır.

- Fiili maliyet yöntemi
- Ortalama maliyet yöntemi
- İlk giren ilk çıkar (FIFO) yöntemi

VUK'a göre uygulanması mümkün olan değerlendirme yöntemlerinde stok değeri ve satılan mal maliyetleri aşağıdaki gibi oluşur:

Değerleme Yöntemi	Satılan Mal Maliyeti	Stok Maliyeti
İlk giren ilk çıkar (FIFO)	Satılan mal maliyeti elde mevcut en eski malların maliyetinden oluşur. Dolayısıyla SMM düşük kalacağından karlılık yüksek olacaktır.	Bu yöntemde stok maliyeti en son elde edilmiş mal maliyetlerinden oluşacaktır. Bu yöntemde stok değeri gerçek duruma oldukça yakındır.
Ortalama maliyet (Ağırlıklı ortalama maliyet)	Satılan mal maliyeti satış tarihi itibarıyla elde mevcut malların ağırlıklı ortalama maliyetinden oluşur.	Bu yöntemde stok birim maliyeti en son satılan mal maliyeti kadardır. Stok maliyeti stokta bulunan malların ağırlıklı ortalama maliyet toplamından oluşur.
Fiili maliyet	Bu yöntemde her bir mal kendi birim maliyetiyle değerlendirilir. Dolayısıyla satılan malların maliyeti kendi fiili maliyetlerinin toplamıdır.	Bu yöntemde her bir mal kendi birim maliyetiyle değerlendirilir. Dolayısıyla stokta yer alan malların maliyeti kendi fiili maliyetlerinin toplamından oluşur.

Stok değerlendirme yöntemleri doğal olarak işletme mali tablolarını da etkiler. Bu etki stokların işletme varlıkları içindeki payına göre artar veya azalır. Enflasyonist ekonomilerde FIFO yönteminde dönem kârı diğer yöntemlere oranla yüksek olur ve stoklar güncel değerlerle ifade edilir.

a- İlk Madde Malzeme

İlk madde; imalat işletmelerinde kullanılan ve doğrudan doğruya üretilen mamulün bünyesinde yer alan maddelerdir. Yardımcı madde; üretim işlemine dahil olmakla birlikte ilk madde olarak değerlendirilmeyen maddelerdir. Malzeme ise, üretim işleminin bünyesine doğrudan girmeyen fakat üretimi kolaylaştıran ve

kullanılması zorunlu olan maddelerdir. İşletmenin ilk madde malzeme stoku, stoklar için belirlenen değerlendirme yöntemine göre değerlendirilir. Envanter ve değerlemede üretim birimlerinde bekleyen ilk madde malzeme ile tekrar üretime verilen hatalı ürünler de dikkate alınmalıdır.

b- Yarı Mamuller

Yarı mamul; üretimine başlanmış olmakla beraber dönem sonu itibarıyla henüz üretim işlemi tamamlanmamış olan, diğer bir ifadeyle üretim bandında bulunan mamullerdir. Süreklilik arz eden üretimde yarı mamul tespiti, dönemsel ayırimdan kaynaklanan teknik bir zorunluluktur.

Birbirine bağlı imalatta her imalat aşaması ayrı değerlendirilmeli, imalat birimleri arasında bekleyen mamuller yarı mamul olarak dikkate alınmamalıdır. Çünkü bu tür imalatta bir aşamanın ürünü (ara mamul) diğer aşamanın ilk maddesi olmaktadır.

Yarı mamuller, mamullere ilişkin kısımda açıklanan "üretim maliyetine" göre değerlendirilir.

c- Mamuller

Mamuller; üretim işletmelerinde üretim işlemi tamamlanıp ürün ambarına alınan maddelerdir. Birbirine bağlı imalatta her imalat aşaması sonucu üretilen madde o aşamanın ürünüdür. Bu ürünlere ara ürün denilir ve genellikle bu ara ürünler de esas ürün gibi satış işlemine konu edilir. Dolayısıyla üretim işletmesinde satışa konu edilen her bir maddeyi ayrı bir mamul olarak dikkate almak gerekmektedir.

Mamuller üretim maliyetiyle değerlendirilir. Üretilen mamül birim maliyetinin tespiti işletme imalat muhasebesinin görevidir. VUK'da mamul maliyetine girecek gider ve maliyet unsurları 275. maddede tek tek belirtilmiştir. Söz konusu madde hükmü uyarınca imal edilen emtia'nın maliyet bedeli aşağıdaki unsurlardan oluşur:

- Mamulün vücuda getirilmesinde harcanan (kullanılan) ilk madde malzeme bedeli,
- Mamule isabet eden işçilik,
- Genel üretim giderlerinden mamule düşen pay,
- Ambalajlı olarak piyasaya arz edilmesi zorunlu olan mamullerde ambalaj malzemesi bedeli,
- Genel idare giderlerinden mamule düşen pay.

Anılan Kanun maddesi hükmü uyarınca genel idare giderlerinden mamul maliyetine pay verilmesi ihtiyaridir. Ancak mükellef tercihini bütün üretim işlemi için aynı doğrultuda kullanmalıdır. Genel idare gideri dışındaki diğer maliyet unsurlarından mamule pay verilmesi zorunludur.

d- Ticari Mallar

Ticari mallar yukarıda sayılan değerlendirme ölçülerinden herhangi biri kullanılarak değerlendirilebilir. Mükellef tarafından seçilen yöntem tüm ticari mallar için uygulanmalıdır.

VUK'un 274. maddesi uyarınca satın alınan veya imal edilen emtia, maliyet bedeliyle değerlendirilir. VUK'un maliyet bedeline ilişkin 262. maddesi uyarınca maliyet bedelini oluşturan unsurlar;

- Satın alma bedeli, ithal edilen mallarda CIF bedeli,
- Malın işyerine getirilmesine kadar ödenen sigorta gideri,

- Malın işyerine getirilmesine kadar ödenen nakliye, yükleme, boşaltma ve hamaliye giderleri,
- İthal edilen mallara ilişkin gümrük vergisi, gümrük komisyonu ve diğer ithalat giderleri.

Maniplasyona Tabi Mallar

Malların satış öncesinde imalat niteliğinde olmamakla birlikte kalite bazında ayırımına maniplasyon denilmektedir. Maniplasyona tabi mallarda değerlendirme, kalite farkları da dikkate alınarak aşağıdaki esaslara göre yapılmalıdır;

- Emtia toplam maliyetine; mal alış bedeli, alışa ilişkin taşıma, sigorta vb. giderler ile maniplasyon nedeniyle katlanılan işçilik, makine amortismanı vb. giderler dahil edilmelidir.
- Bulunan toplam emtia maliyeti, maniplasyon sonrası ayrılan mallara kaliteleri itibarıyla piyasa fiyatları da dikkate alınarak dağıtılmalıdır.
- Mallar bulunan bu maniplasyon sonrası maliyetle stoklara alınmalı, dönem sonu değerlemesi de yukarıda anılan yöntemlerden birine göre yapılmalıdır.

Konsinye Mallar

Konsinye mallar alıcı işletmelerde emanet olarak tutulan mallardır. Bir satış yöntemi olarak uygulanan konsinyasyon usulünü uygulayan işletmeler alıcılarda konsinye olarak duran malların envanterini kayıtlar üzerinden çıkartacaklar ve değerlendirerek bilanço aktifine kaydedeceklerdir. Değerleme diğer ticari mallara uygulanan yöntemlere göre yapılacaktır.

Bünyesinde başka işletmelerin konsinye malı bulunan işletmeler ise bu malları stoklarına dahil etmeyecekler ve değerlendirme konusu yapmayacaklardır. Bu mallar her iki işletmenin de nazım hesaplarında ayrıca izlenecektir.

Alış İskontosu ve Ciro Primi

Alış iskontosu, satıcı tarafından mal bedelinden yapılan indirimdir. Alış iskontosu mal alımı anında yapılabileceği gibi belli dönemler itibarıyla da yapılabilir. Mal alımı anında yapılan alış iskontosu faturada gösterilir ve alınan mal bedelinden düşülür.

116 Seri No.lu tebliğde, *“Fatura ve benzeri belgelerde ayrıca gösterilmeyip, yılsonlarında, belli bir dönem sonunda ya da belli bir ciro aşıldığında (satış primi, hasılat primi, yıl sonu iskontosu gibi adlarla) yapılan iskontolar esas itibarıyla, asıl işleme ilişkin KDV matrahının değişmesi sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla, KDV matrahında değişiklik vuku bulunduğu bu gibi durumlarda KDV Kanunu’nun 35. maddesine göre düzeltme yapılması gerekmektedir.”* düzenlemesi yapılmıştır.

Ciro primine ilişkin alıcı işletmede yapılacak uygulama, ilgili malın satılmış veya stokta bulunuyor olmasına göre farklılık gösterecektir. Eğer mal satılmamış ve stokta bulunuyorsa, ciro primi tutarının ilgili malın maliyet bedelinden düşülmesi gerekmektedir.⁽⁶⁾

Ciro primine karşılık bedelsiz mal gönderilmesi halinde ciro primi gelir yazılır, bu tutar aynı zamanda bedelsiz alınan malın alış bedeli olarak kaydedilir. Söz konusu mallar işletme aktifinde bu bedelle gösterilir.

(6) Ayrıntılı açıklama için Bknz. Muzaffer KÜÇÜK; “Ciro Priminde KDV Uygulaması Değişti” Vergi Dünyası Dergisi, Aralık 2012; “Ciro Priminin Gelir Niteliği” Vergi Dünyası Dergisi, Ocak 2014

Vade Farkları

İşletmelerin vadeli mal alımları ile ilgili olarak satıcı işletme tarafından hesaplanacak vade farkları alış faturasına dahil edilecektir. Mal alımı borçlarının vadesinde ödenmemesi nedeniyle sonradan hesaplanan vade farkları da satıcı işletme tarafından fatura edilecek⁽⁷⁾ ancak bu fatura bedelleri alıcı işletme tarafından doğrudan gider (finansman gideri) yazılacaktır. Söz konusu vade farkları ilgili mal maliyetiyle ilişkilendirilmeyecektir.

Kredi Faizi ve Kur Farkı Gideri

İşletme stok kıymetlerinin alımında kullanılan kredilere ilişkin olarak hesaplanan kur farkları ile ödenen faizlerin iktisadi kıymet maliyetine dahil edilmesi özellik göstermektedir.

238 Seri no.lu VUK Genel Tebliği uyarınca; emtia temini amacıyla kullanılan kredilere ilişkin faiz giderlerinin emtia maliyetine eklenmesi zorunlu değildir. Kredi kur farkı giderleri de aynı kapsamda değerlendirilecektir. Ancak ithal edilen emtiaya ilişkin olarak ortaya çıkan kur farklarından emtianın işletme stoklarına girdiği ana kadar olan kısmın, ilgili emtia maliyetine dahil edilmesi zorunludur. Emtia maliyetinin tespiti açısından bedelin ödenmesi önem taşımamaktadır.

e- Diğer Stoklar

Bu kapsamda değerlendirilecek stoklar, işletmenin normal ticari faaliyeti çerçevesinde işleme konu olmayan mallardır. Bu kapsama giren mallar da genel olarak maliyet bedeli ile değerlendirilir.

İmalat Artıkları: İmalat artıkları, imalat işletmelerinde imalat faaliyetinin sonucu olarak ortaya çıkan ve imalat faaliyetinde kullanılma özelliğini kaybetmiş olan kıymetlerdir. Bunlar hurdalar, üstüpler, deşeler ve benzerleridir. Bu kıymetlerden belli bir değer ifade edenler dönem sonu envanterinde gösterilir ve değerlendirilir. Herhangi bir değeri olmayanlar ise stoklarda gösterilmez.

İmalat artıkları emsal bedeli ile değerlendirilir. Emsal bedeli uygulamasında öncelikle işletme içi emsaller dikkate alınır. Emsal bedeli uygulamasında maliyet bedeli esas uygulanmaz.

İmalat artıklarının değerlendirme sonucu bulunacak değerinin üretim maliyetinden çıkartılması gerekmektedir. Bu anlamda anılan kıymetlerin maliyet tespit dönemlerinde değerlendirilmesi daha fonksiyonel olacaktır.

Defolu Ürünler: Bu ürünler de kendi aralarında kalite bakımından ayrılır. Bu malların ürün statüsünde satılabilecek nitelikte (az defolu) olanlarına imalat maliyetinden pay verilebilir. Diğer defolu ürünler ise maliyet bedeli esas hariç emsal bedelle değerlendirilecektir. Emsal bedeli uygulamasında öncelikle işletme içi emsaller dikkate alınmalıdır. Bu kıymetlerin değeri de üretim maliyetinden düşülmelidir.

Kıymeti Düşen Mallar: Ekonomik ve teknik icaplar gereği kıymetinde önemli azalma meydana gelen mallar ayrılarak diğer stoklar arasına alınır. Bu kıymetlerin değerlendirilmesi de emsal bedelle yapılacaktır. Emsal bedeli uygulaması VUK'un 267. maddesinde belirlenen sıra dahilinde yapılmalıdır.

F- MADDİ DURAN VARLIKLAR

İşletme faaliyetlerinin icrasında kullanılan ve faydası birden çok yıl süren kıymetler işletme duran varlıklarını oluşturur. Maddi duran varlıklar; arazi ve arsalar, yeraltı ve yerüstü düzenleri, binalar, tesis, makine ve cihazlar, taşıtlar, demirbaşlardan oluşur.

(7) İlgili mal KDV oranı ne olursa olsun vade farkı KDV oranı genel oran olacaktır.

1- Envanter

Duran varlıkların bir kısmı fiili envanter yapılmasını gerektirmez. Ancak demirbaşlar gibi belli bir yerde sabit olmayan, taşınması kolay kıymetlerin dönem sonu fiili envanterinin yapılması ve kaydi envanter sonuçları ile karşılaştırılması gerekir. Bu tür varlıklarda kaydi envanter noksanlığı çıkması halinde noksanlık geçici olarak 197 no.lu hesaba kaydedilir.

Sabit kıymet noksanlığı ya teknik yok olmadan ya da hırsızlık vb. olaylarla kıymetin işletme dışına çıkmış olmasından kaynaklanır. Stoklara ilişkin bölümde envanter farkına ilişkin olarak yapılan açıklama bu kıymetler için de geçerlidir.

Makine ve tesisatın kullanılması için montajı zorunlu ise bu kıymetler montajının tamamlandığı dönemde sabit kıymetler içine alınır. Bu aşamaya kadar oluşan maliyetler yapılmakta olan yatırımlar içinde gösterilir. Bu husus envanter kadar amortisman açısından da önem taşır.

2- Değerleme

VUK'un 269. maddesinde iktisadi kıymetlere ait bilimum gayrimenkullerin, gayrimenkullerin mütemmim cüzü ve teferruatının, tesisat ve makinelerin, gemiler ve diğer taşıtların, gayri maddi hakların maliyet bedeliyle değerlendirileceği düzenlenmiştir.

Gayrimenkuller; arsa, arazi, bina, yerüstü yapıları (yollar, köprüler, su kanalları vb.) ve yer altı yapılarından (maden, taş ocağı gibi) oluşur. İktisadi ve hukuki bakımdan tek başına mülkiyet konusu olmayan ve gayrimenkule dahil olan kıymetler de mütemmim cüzüdüdür. Teferruat ise gayrimenkulü fonksiyonel hale getiren eklentilerdir. Tesisat, işletmeler tarafından, faaliyetlerinin yürütülmesi amacıyla kurulan tesislerdir. Üretimde kullanılan makineler ise bağımsız birer sabit kıymettir. Gayri maddi haklar; gayrimenkul olarak tescil edilen haklarla, imtiyaz, ihtira, telif, alamet-i farika, ticaret unvanı, marka gibi haklardan oluşur.

Maliyet bedeli VUK'un 262. maddesinde; bir iktisadi kıymetin iktisap edilmesi veya değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara ilişkin diğer giderlerin toplamı olarak tanımlanmıştır. Gayrimenkullerde aşağıdaki giderlerin de maliyet bedeline dahil olduğu VUK'un 270. maddesinde düzenlenmiştir:

- Makine ve tesisatta gümrük vergileri, nakliye ve montaj giderleri
- Mevcut bir binanın satın alınarak yıkılmasından ve arsanın tesviyesinden doğan giderler

Bu durumda maliyet bedelinin içine şu harcamalar girmektedir;

- Satın alma bedeli
- İthalatta gümrük vergileri
- Nakliye ve montaj gideri
- Bina yıkım ve arsa tesviye gideri
- Noter, mahkeme, kıymet takdiri, komisyon giderleri, emlak ve özel tüketim vergileri, binek otomobili KDV'si (bunların maliyet bedeline ithali serbesttir, dilenirse doğrudan gider yazılabilir)

Kredi Faizi ve Kur Farkları: VUK'un 163 ve 187 no.lu Genel Tebliği uyarınca yatırımların finansmanında kullanılan kredilere ilişkin faiz ve kur farklarından yatırım dönemine ait olanlar yatırım maliyetine eklenir ve amortisman yoluyla giderleştirilir, işletme dönemine ilişkin olanlar ise ister maliyetlere eklenir ister doğrudan gider yazılır.

Yatırım dönemi, işletmenin amortismanına tabi iktisadi kıymeti aktife aldığı dönem sonuna kadar olan süreyi,

işletme dönemi ise bu tarihten sonraki süreyi ifade eder. Kredi faizi ve kur farklarının maliyete eklenmesi zorunluluğu sadece yatırımlar için değil, amortismanına tabi bütün iktisadi kıymetler için söz konusudur.

Borçların değerlendirilmesine ilişkin VUK'un 285. maddesinde 5228 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonrası kredi borçları, değerlendirme gününe kadar işlemiş vadeye ilişkin faiz dahil edilerek değerlendirilmektedir. Kredi değerlemesine ilişkin açıklama ilgili bölümde yer almaktadır.

Değerleme gününde VUK'un 285. maddesi uyarınca borçlu işletme tarafından hesaplanan kredi faizlerinin VUK'un anılan 163 ve 187 no.lu tebliğleri ile yapılan açıklama kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususunda İdarece bir açıklama yapılmamıştır. Kanaatimizce borçlu tarafından hesaplanan bu faizlerin de tıpkı ödenen faizler gibi (163 no.lu tebliğde yapılan açıklamalar çerçevesinde) işleme tabi tutulması gerekmektedir.

İşletme kredilerinden sabit kıymet maliyetine pay verilmesi zorunluluğu yoktur.

İşletmede İmal Edilen Kıymetler: İşletmede imal edilen kıymetler de yukarıda açıklanan esaslara göre maliyet bedeli ile sabit kıymetler arasına alınır ve dönem sonu itibarıyla varsa kredi faiz ve kur farkları maliyet bedeline eklenir.

a- Gayrimenkullerde Maliyet Bedelinin Artması

VUK'un 272. maddesine göre, normal bakım, tamir ve temizleme giderleri dışında gayrimenkulü veya elektrik üretim ve dağıtım varlıklarını genişletmek veya iktisadi kıymetini devamlı olarak artırmak maksadıyla yapılan giderler, gayrimenkulün veya elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının maliyet bedeline eklenir. İşletmelerin bilançolarına kayıtlı bulunan anılan kıymetler için bu kapsamda yapılan harcamalar aktifleştirilerek amortisman yoluyla itfa edilir. İlgili dönemde doğrudan gider yazılamaz.

VUK'da maliyet oluşumu ve maliyet bedeline ilave edilmesi gereken giderler yönünden binalar, gemiler ve diğer taşıtlarla tesisat ve makineler paralel hükümlere konu edilmiş olup, esasen bu tür kıymetlerin hepsi gayrimenkuller gibi değerlendirilmektedir. Bu nedenle maliyet bedelini artırıcı giderlerin aktifleştirilmesi, sadece gayrimenkuller için değil, gayrimenkuller gibi değerlendirilen bütün iktisadi kıymetler için zorunludur.

VUK'un 272. maddesinde aktifleştirilecek giderlere örnek olarak bir geminin iktisap tarihindeki hızını fazlaştırmak, yolcu, eşya yükleme ve barındırma tertibatını genişletmek veya değiştirmek suretiyle iktisadi kıymetini devamlı olarak artıran giderlerle bir motorlu kara nakil vasıtasının kasa veya motorunun yenisi ile değiştirilmesi veya alımında mevcut olmayan yeni bir tertibatın eklenmesi için yapılan giderler gösterilmiştir.

Maliyet bedeline eklenmesi gereken giderlerle ilgili olarak, normal tamir, bakım ve temizleme giderleri ile aktifleştirilecek giderlerin ayırımı önem taşımaktadır. Bu ayırım yapılırken aşağıdaki hususlar dikkate alınmalıdır.

- VUK'un 272. maddesinde belirtildiği üzere, gayrimenkuller veya elektrik üretim ve dağıtım varlıkları için yapılan normal tamir, bakım ve temizleme giderleri yapıldığı dönemde gider kaydedilir. Kullanıma bağlı olarak, kırılan, çatlayan ve bozulan yerlerin onarılması, kirlenen, normal görüntüsü bozulan yerlerin eski haline getirilmesi gibi işlemler bu bağlamda değerlendirilir.
- Gayrimenkulün genişletilmesinden, kullanım alanının genişletilmesi anlaşılmalıdır. Binaya ilave kat çıkmak veya eklenti yapmak suretiyle kullanım alanı genişletiliyorsa, bu amaçla yapılan giderlerin aktifleştirilmesi gerekir.
- Kiracının veya elektrik üretim ve dağıtım şirketlerinin faaliyetini icra için vücuda getirdiği tesisata ait giderler

bu kapsamda değerlendirilir. Gayrimenkuller veya elektrik üretim ve dağıtım varlıkları için yapılan giderlerin hem tamir hem de kıymet artırma giderlerinden oluşması halinde, mükellef bu giderlerden maliyet bedeline eklenmesi gereken kısmı kayıtlarda ayrı göstermek zorundadır.

- Gayrimenkulün iktisadi kıymetinin devamlı (kalıcı) olarak artırılması kavramından da, gayrimenkullerin kullanım ömrünün uzatılması yada ömür uzatıcı olmamakla birlikte, daha kullanışlı hale getirilmeleri anlaşılmalıdır.
- Gayrimenkulün kullanım ömrünü artırıcı giderler, asıl sabit kıymetin amortisman süresinde fakat aktifleştirildikleri yıldan başlayarak itfa edilir. Gayrimenkulün genişletilmesi için yapılan giderler ise, asıl gayrimenkulün **kalan** itfa süresinde ve eşit tutarlarda itfa edilir. Aktifleştirilen harcama, fonksiyon ve yarar artırıcı nitelikte ise, iktisadi kıymetin kalan itfa süresi içinde ve eşit tutarla amortismanına tabi tutulur. Harcamanın niteliği olayına göre mükellef tarafından belirlenir.

b- Yapılmakta Olan Yatırımlar

Yapımı süren ve dönem sonu itibariyle henüz tamamlanmamış bulunan sabit kıymetlere ilişkin harcamalar bilançonun duran varlıklar bölümünde, yapılmakta olan yatırımlar içinde gösterilir. Yapılmakta olan yatırımların ilgili olduğu iktisadi kıymetlerin maliyet teşekkülü aktive alınma (tamamlanma) döneminde yapılır.

Yapılmakta olan yatırımlar mukayyet bedeliyle değerlendirilir.

3- Amortisman Uygulaması

İşletme aktifine kayıtlı duran varlıkların maliyetleri belli esaslar çerçevesinde kullanım dönemleri itibariyle gider ve maliyetlere intikal ettirilmektedir. Bu giderleştirme sistemi amortisman uygulaması olarak adlandırılır.

Amortisman müessesesi temel esprisini dönemsellik ilkesinden almaktadır. Dönemsellik ilkesi gereği, her dönemin gider ve maliyeti ilgili dönemin hasılatı ile karşılaştırılmalıdır.

Sabit kıymetlere ilişkin amortismanlar bilanço aktifinde negatif değer olarak gösterilir. Dolayısıyla ilgili sabit kıymet dönem sonu itibariyle işletme bilançosunda net değeri (amorti edilmemiş tutarı) ile gösterilmiş olmaktadır.

Amortismanın konusu, işletmede birden fazla yıl kullanılacak sabit kıymetlerdir. Sabit kıymetler kullanım süreleri (faydalı ömürleri) dahilinde eşit yüzdelerle amorti edilir. Amortisman oranları VUK'un 315. maddesi uyarınca Maliye Bakanlığı tarafından tespit ve ilan edilir. İktisadi ve teknik açıdan bütünlük arz eden kıymetler oran, yıl ve yöntem olarak aynı çerçevede amortismanına tabi tutulur.

Amortisman ayırma koşulları şöyle sıralanabilir;

- Kıymetin birden fazla yıl kullanılması,
- Envantere dahil edilmiş olması,
- Yıpranmaya ve aşınmaya maruz bulunması,
- Değerinin belli tutarın (2017 yılı için 900 TL) üzerinde olması.

Amortisman ayrılmasıyla ilgili olarak şu hususlar özellik arz eder;

- Mülkiyeti muhafaza kaydıyla yapılan satışlarda amortisman mülkiyet sahibince ayrılır,
- Kiralamalarda amortisman kiralayan tarafından ayrılır,

- Reklam panoları başkasının mülkü üzerinde bulursa dahi ilgili işletme tarafından envantere alınır ve amortismanına konu edilir,
- Genel şartlar uyarınca amortisman yoluyla gider kaydedilmesi gereken harcamalardan, binalarda ısı yalıtımı sağlanması amacıyla yapılan yalıtım harcamaları yapıldığı yıl doğrudan gider olarak kaydedilebilir.

a- Fevkalade Amortisman

Aşağıda belirtilen hallerde iktisadi kıymetler, belirlenen fevkalade amortisman oranları üzerinden amortismanına tabi tutulur. (VUK Md. 317) Fevkalade amortisman hesaplandığı durumlarda ayrıca normal amortisman hesaplanmaz.

- Amortismanına tabi iktisadi kıymette afet (yangın, deprem, su basması gibi) neticesinde değer kaybı oluşması,
- Yeni icatlar nedeniyle teknik verim ve kıymetinin düşmesi,
- Cebri çalışma nedeniyle normalden fazla yıpranmaya tabi olması.

Fevkalade amortisman oranı, her olaya özgü olmak kaydıyla mükellefin müracaatı üzerine Maliye Bakanlığı tarafından tespit edilmektedir.

b- Amortisman Hesaplama Yöntemleri

Amortisman hesaplama yöntemleri, amortisman konusu iktisadi kıymetin değerinin kullanım süresine nasıl dağıtılacağını gösterir. VUK'da normal ve azalan bakiyeler olmak üzere iki amortisman yöntemi kabul edilmiştir.

Normal yöntemde amortisman süresi 1 rakamının amortisman oranına bölünmesi suretiyle bulunur ve küsuratlar tama iblağ edilir. Normal yöntemde kıymet, tespit edilen bu sürede amortisman oranına göre hesaplanacak tutarlarda (eşit tutarda) amorti edilir. Azalan bakiyeler usulünde de süre aynı şekilde hesaplanır ancak tutar, oranın iki katına ve net değer esasına göre bulunur. Bu usulde son yıl kalan değer tamamı amorti edilir.

Amortismanın herhangi bir yıl uygulanmaması veya ilk uygulanan orandan daha düşük bir oranda hesaplanmasından dolayı amortisman süresi uzatılamayacaktır.

4- Sabit Kıymet Yenileme Fonu

Satılan iktisadi kıymetin yenilenmesi zaruri olur veya işletme yönetimince yenilemeye karar verilir ve teşebbüse geçilirse satıştan doğan kâr sonuç hesaplarına intikal ettirilmeyip bilanço pasifinde üç yıl süreyle tutulabilir. Fonun hesabında satış kârı normal usullere göre, birikmiş amortismanlar da dikkate alınarak hesaplanır.

Yenileme fonu sadece amortismanına tabi iktisadi kıymetlerde uygulanabilir. Yenileme fonu olarak ayrılacak kazancın işletmeden çekilmemiş olması gerekmektedir. Uygulamadan sadece bilanço usulüne göre defter tutan işletmeler yararlanabilecektir.

Yenileme fonu üç yıl içinde yeni alınan kıymetin amortismanına mahsup edilir. Yeni kıymet alınmış dahi olsa üç yıl içinde bu şekilde kullanılmayan yenileme fonu üçüncü yılın sonunda gelir yazılmalıdır. Henüz kullanılmayan fonlar dönem sonunda mukayyet bedeliyle değerlendirilir.

5- Finansal Kiralamaya Konu Kıymetlerin Değerlemesi

Finansal kiralamaya konu edilen iktisadi kıymetler, bu kıymetlerin net bilanço aktif değerinden finansal kira

ödemelerinin bugünkü değerinin düşülmesi suretiyle tespit edilen değerle değerlendirilir. Bulunan değer sıfır veya negatif ise bu kıymetler iz bedelle değerlendirilir.

İz bedelle değerlendirilmeyen finansal kiralamaya konu edilmiş iktisadi kıymetler de diğerleri gibi amortisman uygulamasına konu edilebilir.

G- MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR

Herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli ölçüde yararlandığı ya da yararlanmayı planladığı aktifleştirilen giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye göre haklar bilançonun maddi olmayan duran varlıkları içinde gösterilir. Bu varlıklar; haklar, şerefiye, kuruluş ve örgütlenme gideri ile araştırma ve geliştirme giderinin aktifleştirilenleri ile özel maliyetlerden oluşur.

Maddi olmayan duran varlıkların envanteri kayıtlar üzerinden yapılır. Hakların değerleri, kullanım sürelerine göre VUK'un amortismanına ilişkin hükümleri çerçevesinde amortisman ayrılmak suretiyle gider veya maliyete intikal ettirilir. Maddi olmayan duran varlıklara ilişkin olarak ayrılan amortismanlar bilanço aktifinde negatif değer olarak gösterilir. Böylece maddi olmayan duran varlıklar net değer bilançosuna uygun olarak net değeri ile bilançoda yer almış olur.

1- Haklar

Belli konuda hukuki olarak kullanım ve yararlanma özerkliği sağlanması bir hakkı ifade eder. Haklara; marka, ticaret unvanı, know-how, telif, ihtira berati, lisans, royalty, işletme, imtiyaz, franchising örnek verilebilir. Haklar satın alma yoluyla veya ortaya çıkarma yoluyla edinilir. Haklar duran varlık niteliğinde olup bilanço aktifine maliyet bedeli ile kaydedilir.

İşletmenin aktifine kayıtlı haklar, dönem sonlarında mukayyet bedeliyle değerlendirilir, genel esaslara göre amortismanına tabi tutulur.

2- Şerefiye

Şerefiye; devren alınan işletmenin devir alım bedeli ile devir tarihi itibarıyla rayiç bedele göre hesaplanacak işletme değeri arasındaki farktır. Şerefiye bir nevi isim hakkı (itibar) karşılığıdır. VUK'un 313. maddesinde düzenlenen haddi (2017 yılı için 900 TL) geçen tutardaki şerefiyenin aktifleştirilmesi zorunludur. Şerefiye maliyet bedeli ile değerlendirilir ve genel esaslara göre amortismanına tabi tutulur.

3- Kuruluş/Örgütlenme Gideri İle Araştırma/Geliştirme Giderleri

Bu tür giderlerden aktifleştirilmesi tercih edilenler dönem sonunda mukayyet bedeliyle değerlendirilir. VUK uyarınca amortisman ayrılabilir.

KVK'nın 10/1-a maddesi veya 5746 sayılı Kanun uyarınca AR-GE indiriminden yararlanılması, araştırma/geliştirme harcamalarının gider veya maliyet olma durumunu değiştirmez.

4- Özel Maliyetler

Kiralanan gayrimenkullerle ilgili olarak işletmeler tarafından yapılan değer artırıcı veya gayrimenkulü genişletici nitelikteki giderlerden kira süresi sonunda kiralayanda bırakılacak olan kıymetler doğrudan gider yazılmayıp aktifleştirilir. (VUK md. 272) Özel maliyetler dönem sonunda maliyet bedeliyle değerlendirilir.

Özel maliyet bedelleri maddi duran varlıklara ilişkin bölümde açıklanan esaslar çerçevesinde amortisman

uygulamasına konu edilir. Özel maliyet bedelinin amortisman süresi kira süresidir. Kira süresinin belirsiz olması durumunda amortisman beş yıllık süre esas alınarak hesaplanacaktır. (VUK md. 327)

H- ÖZEL TÜKENMEYE TABİ DURAN VARLIKLAR

Duran varlık niteliğinde olmakla birlikte maddi ve maddi olmayan duran varlık kalemleri içinde değerlendirilmeyen kıymetler de bilanço aktifine özel tükenmeye tabi varlıklar olarak kaydolunur.

Bu aktifler; tüketime sunulması zaman ve miktarı ile sınırlı olan belli bir maddi varlıkla ilgili olarak önceden yapılan harcamaları ifade eder. Bunlar madencilğe ilişkin; Arama giderleri, Hazırlık ve geliştirme giderleri ile Mahiyet itibariyle bunlara benzeyen aktif değerlerdir.

Arama giderleri; maden arama amacıyla yapılan işlemlere ilişkin giderleri, hazırlık ve geliştirme gideri ise; bulunan madeni işlenebilir hale getirmek için yapılan giderleri ifade eder. Bu kıymetler maliyet bedeli ile değerlendirilir ve bu tutarla bilançoda gösterilir.

Aktifleştirilen bu tutarlar madenin çıkarılma ömrü ile mütenakıs olmak üzere amortisman tabi tutulur. Ayrılan amortisman tutarları bilanço aktifinde (-) değer olarak gösterilir.

Maden bulunamayan durumda arama giderinin aktifleştirilmesi zorunlu değildir.

I- AKTİF GEÇİCİ VARLIKLAR

Tahakkuk esası ve dönemsellik ilkesi gereği işletme cari dönem kazancının tespitinde dikkate alınması gereken gelir tahakkukları ile cari dönemde ödenmekle birlikte gelecek dönemleri ilgilendiren (cari dönemde gider veya maliyet yazılmayan) gider unsurları vadeleri bazında ayırım da yapılmak suretiyle bilanço aktifine kaydedilir. Bu tür varlıklar taahhüt işi maliyetlerinde olduğu gibi işletme için gerçek bir varlığı ifade etmez. Ancak kayıt tekniği ve dönemsellik ilkesi gereği bilançonun varlık kalemleri içinde gösterilir.

1- Gelecek Döneme İlişkin Giderler

Dönemsellik ilkesi, her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak tespit edilmesini, gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesini, hasılat, gelir ve karların aynı döneme ait gider ve maliyetlerle karşılaştırılmasını gerektirir.

Hasılatın ve giderlerin hangi döneme ait olduğunun belirlenmesinde ödeme ve tahsilat önem arz etmemekte olup, bu belirleme tahakkuk esasına göre yapılacaktır. VUK'un 283. maddesinden hareketle, içinde bulunulan dönemde ödenen ancak gelecek yıllara ait olan giderler, mukayyet değerleriyle aktifleştirilir.

2- Gelir Tahakkukları

VUK'un 283. maddesine göre, cari hesap dönemine ait olup, henüz tahsil edilmemiş olan hasılat, dönem kazancının tespitinde dikkate alınmak üzere mukayyet değerleri üzerinden aktifleştirilir. Vadeli mevduatlara ilişkin faizler gibi bu dönemde başlayıp gelecek döneme devreden ya da faturası gelecek yıllarda kesilecek süreklilik arz eden hizmetlerin gelirlerinin bir kısmı içinde bulunulan döneme ait olmasına karşın, bu tür faiz ve gelirlerin nakden veya hesaben tahsili gelecek dönemlerde yapılır.

Dönemsellik ilkesi gereği bu tür gelirlerin içinde bulunulan döneme isabet eden kısımlarının cari dönemin gelir hesaplarına intikal ettirilmesi gerekmektedir.

Bilançoda bu kaleme kaydedilecek gelir tahakkukları mukayyet bedeliyle değerlendirilecektir. Döviz cinsinden gelirlere ilişkin gelir tahakkuklarının mukayyet bedeli dönem sonu itibariyle yapılacak kur değerlemesi sonucuna göre düzeltilmelidir.

Ciro Primleri

Ciro primleri genellikle yılsonu itibariyle hesaplanmakta ve takip eden yılın ilk aylarında kesinlik kazanarak belgelendirilmektedir.

Kapanan hesap döneminde alınan mal miktarı veya tutarına göre hesaplanan ve takip eden yılın tarihini taşıyan belgelerle tevsik olunan ciro primlerinde, belgeleme izleyen yılda olmakla beraber elde eden yönünden hasılat, sağlayan yönünden gider kapanan yıla aittir ve dönemsel ilkesi gereği ait oldukları yılda gelir ve gider olarak dikkate alınmalıdır.

İ- YILLARA YAYGIN TAAHHÜT İŞLERİ MALİYET VE HASILATI

Bu işlerden yıl içinde tamamlanamayanlara ilişkin olarak; yapılan harcamalar bilanço aktifinde, elde edilen hasılat da bilanço pasifinde gösterilir. Bilanço pasifinde yer alacak yıllara yaygın taahhüt işleri hasılatı ile bilanço aktifinde yer alacak yıllara yaygın taahhüt işleri maliyeti mukayyet bedelleri ile değerlendirilir.

III - İŞLETME KAYNAKLARININ DEĞERLEMESİ

A- MALİ BORÇLAR

Mali borçlar, işletmeler tarafından kredi kuruluşları ve mali piyasadan temin edilen borçları ifade eder. Bu tür işletme borçları, muhasebe kayıtlarında gösterilme ve bilançoya aktarılmasında vadelerine göre uzun vadeli ve kısa vadeli olmak üzere ayırma tabii tutulur. Vergi kanunları uyarınca bu kıymetlerin değerlemesinde vade ayırımı önem taşımaz.

Mali borçların dönem sonu envanterinde alacaklı banka veya finans kurumu ile mutabakat sağlanır. Mutabakat sağlanamayan hallerde envanter işletme kayıtlarına göre çıkartılır, ihtilaf konusu olan borcun gerekli araştırmadan sonra nedeni tespit edilemeyen kısmı geçici (197, 397 no.lu) hesaplara alınır. İşletme için zarar niteliğinde olan farklar karşılık tesis edilmek suretiyle gider yazılır. Ancak bu zarar mali hukuk açısından kanunen kabul edilmeyen gider niteliğindedir. Öte yandan KKEGd olarak değerlendirilen bu farkın izleyen yıllarda düzeltme işlemine konu edilmesi halinde ise ilgili yıl mali kazancına dahil edilmemesi gerektiği unutulmamalıdır.

Sözleşmeyle düzenlenen hallerde (cari hesaplarda olduğu gibi), dönem sonu itibariyle dönemsel gider tahakkukları yapılır.

1- Banka Kredileri

İşletmelerin banka ve kredi kuruluşlarından temin ettikleri kaynaklar bilançonun kısa veya uzun vadeli yabancı kaynakları içinde bu kalemden gösterilir. Banka kredisi borçlarından TL bedelli olanlar mukayyet değeri ile değerlendirilir. Döviz bedelli kredi borçlarının mukayyet bedeli ise Maliye Bakanlığınca yayımlanan (ilgili yabancı paraya ilişkin) döviz alış kuru ile hesaplanacak kur farkı da dahil edilerek tespit edilir. VUK'un 280. maddesi uyarınca, yabancı paraların kur değerlemesi sonucunda ortaya çıkacak olumsuz fark kredi borç değerine eklenecek, karşılığında 660 veya 661 no.lu hesaba (780/797 no.lu hesap aracılığıyla) gider kaydı yapılacaktır; olumlu fark ise ilgili kredi borç değerinden düşülecek karşılığında 646 no.lu hesaba gelir kaydı yapılacaktır.

a- Kredi Borçlarının Değerlemesi

VUK'un 5228 sayılı Kanunla değişik 285. maddesinin 1. fıkrasında aşağıdaki hüküm yer almaktadır.

"Borçlar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit borçlar değerlendirilene kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır."

Kredi borçlarının dönem sonu değerlemesinde, değerlendirilene kadar işlemiş olan vade kısmına karşılık olarak krediye ilişkin faiz oranları kullanılarak faiz hesaplanacak ve bu faizler bir taraftan kredi borcuna eklenirken diğer taraftan cari dönem finansman gideri olarak dikkate alınacaktır. Bu uygulamayla kredi faizlerinin ilgili oldukları dönemde maliyet veya gider hesaplarına intikal ettirilmesi sağlanmış olacaktır.

İktisadi kıymet yatırım döneminde ödenmiş olan faizlerin, 163 Seri No.lu VUK Genel Tebliği uyarınca söz konusu kıymetin yatırım maliyetine eklenmesi zorunludur. Yatırım dönemi sonunda VUK'un 285. maddesi hükmü uyarınca (mükellef tarafından) hesaplanan faizlerin nasıl işleme tabi tutulacağı konusunda idarece bir belirleme yapılmamış olmakla birlikte, bu faizlerin de 163 Seri No.lu Tebliğ uygulaması çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

b- Kredi Faizlerinin Gider Kaydı

Kredi faizleri bazı durumlarda doğrudan gider kaydedilmekte bazı durumlarda ise aktif kıymet maliyetine eklenmektedir. 163 Seri No.lu VUK Genel Tebliği uyarınca amortisman tabi iktisadi kıymet ediniminde kullanılan kredilerin ilk yıl faizleri ile yatırım kredilerinin yatırım dönemi⁽⁸⁾ faizlerinin ilgili aktif kıymet değerine eklenmesi gerekmektedir. Bu tarihten sonra ilgili kredilere ilişkin olarak ortaya çıkan faizlerin ise maliyetlere eklenmesi ihtiyaridir. Bu faizler istenirse doğrudan gider kaydedilebilir.

Değerleme hükümleri çerçevesinde işletmeler tarafından hesaplanan kısıt dönem faizleri de kanaatimizce ödenmiş olan faizler gibi 163 Seri no.lu VUK Genel Tebliği'nde yapılan açıklamalar çerçevesinde ayırıma tabi tutulmalıdır.

c- İşletmeler Arası Kredi Aktarımı

Kredi kuruluşlarından kredi alan ve bu kredileri kısmen veya tamamen başka işletmelere (özellikle kardeş kuruluşlara) kullanılması, kredi maliyeti olan kredi faizlerinin, kullanan işletme bazında dağıtım tabi tutulması gerekmektedir. Kredi faizinin, krediyi kullanan işletmelere aktarılacak tutarın hesaplanmasında faiz oranı, kullanım süresi ve kullanılan kredi tutarı dikkate alınacaktır. Kredi faiz aktarımı fatura ile yapılmalı, genel oranda KDV hesaplanmalıdır. Aksi yönde görüşler bulursa da maliye idaresi dekontla faiz aktarımı yapılamayacağı görüşündedir.

(8) İlk yıldan kasit sabit kıymetin aktife alınma yılının, yatırım döneminden kasit da yatırımın tamamlandığı yılın son gününe kadar geçen süredir.

Kredi faiz aktarımında, faiz aktaran işletme faizle birlikte kredi kullanan işletme aleyhine bir miktar da gider payı hesaplayabilecektir. Ancak bu şekilde aktarılacak gider payının, örtülü kazanç dağıtımı iddiasına konu olmaması için kredi kullanım tutarı ve faizle uyumlu olması gerekmektedir.

2- Çıkarılmış Tahviller ve Bunlara İlişkin Borçlar

Çıkarılmış tahviller uzun vadeli yabancı kaynaklar içinde, tahvillere ilişkin anapara ve faiz borçları ise kısa vadeli yabancı kaynaklar içinde yer alacaktır. Tahviller VUK'un 286. maddesi uyarınca itibari değerle değerlendirilir.⁽⁹⁾

Döviz üzerinden düzenlenmiş tahvillerin itibari değeri değerlendirme günü itibariyle, Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan ilgili döviz alış kuru ile kur değerlemesi yapılması suretiyle tespit edilir. Aleyhte oluşan kur farkı tahvil borç değerine eklenir, lehte oluşan kur farkı da tahvil borç değerinden düşülür. Tahvillere ilişkin anapara ve faiz borçları da itibari değer ya da mukayyet bedelle değerlendirilir.

a- Endeksli Tahviller

İşletme tarafından çıkarılan tahviller enflasyona, dövize vb. bir değere endeksli ise dönem sonu değerlemesinde endeks nedeniyle oluşacak değer farkları da itibari kıymete yansıtılır. Döviz endeksli tahvillerde kur farkı hesaplanır. Enflasyona endeksli tahvillerde ÜFE veya TÜFE oranlarına göre değer farkı tespit edilir. Bu şekilde hesaplanan değer farkları tahvil borç tutarına dahil edilmeyip tahakkuk hesaplarında (geçici hesaplarda) gösterilir. Böylece tahvil bilanço değeri, tahvil hesabı ile ilgili tahakkuk hesabının toplamından oluşur.

Tahvil itibari kıymeti ile ilişkilendirilmeyecek olan endeksleme farkları dönem mali kazancının tespitinde dikkate alınmayacaktır.

b- Dönemsel Faiz Ödemeli Tahviller

Belli dönemler itibariyle faiz ödemeli tahvillere ilişkin olarak, yıl içinde tamamlanan dönemlere ilişkin faizler dönem mali kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınabilir. Ancak yılsonu itibariyle henüz dolmamış dönemlere ilişkin olarak hesaplanan faizler ise dönem mali kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınmaz.

3- Çıkarılmış Bono ve Senetler

İşletme tarafından çıkarılmış bono ve senetler, vadesi bir yılın altında olan sermaye piyasası araçlarıdır. İşletmenin borçlu sıfatı ile imza ettiği poliçe ve bonolar bu kapsamda değerlendirilmez. Bunlar sermaye piyasası aracı olmadığından borç senetleri olarak değerlendirilir.

Çıkarılmış bono ve benzerlerinin fiili envanteri alacaklı işletmelerle mutabakat yapılarak tespit edilir. Envanter farklılığının nedeni bulunamayan kısmı değerlendirme günü itibariyle geçici hesaplarda gösterilir. Farklılığın nedeni tespit edildiğinde gerekli düzeltme kayıtları yapılır.

Çıkarılmış bono ve senetlerin değerlendirilmesi nominal bedel üzerinden yapılır. Tahvillerde olduğu gibi bu menkul kıymetlerin bünyesinde taşıdıkları finansman yükü bilançonun (308) Menkul Kıymetler İhraç Farkı kaleminde gösterilir. Finansman yükünün cari dönemi ilgilendiren kısmı dönem sonu itibariyle finansman gideri olarak (780/797 no.lu hesap) dikkate alınır ve dönem kazancından düşülür.

Döviz bedelle düzenlenmiş bonoların nominal bedeli; Maliye Bakanlığınca yayımlanmış döviz alış kuru ile yapılacak kur değerlendirilmesi sonucunun dahil edilmesiyle tespit edilir.

(9) Bu tür menkul kıymetlerin bünyelerinde (itibari kıymet içinde) taşıdıkları finansman yükü 308-408 Menkul Kıymet İhraç Farkı hesaplarında gösterilir. Bu finansman yükü her yıl söz konusu kaynağın kullanım günü oranında giderleştirilir.

4- Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler

Tahviller ile çıkarılmış bono ve senetler dışında kalan ve işletme tarafından çıkartılmış olan diğer sermaye piyasası araçlarının envanter ve değerlemesi tahvil ve bonolarda olduğu gibidir.

B- TİCARİ BORÇLAR

İşletme yabancı kaynakları içinde yer alan ve ticari borçlar olarak nitelendirilen borçlar, işletmelerin ticari işlemleri çerçevesinde doğan borçlardır. Ticari faaliyetle ilgili olmakla birlikte bir ticari işlem sonucu oluşmayan borçlar işletme bilançosunun bu kalemi içinde gösterilmez.

1- Satıcılar

Bu tür borçlar ticari işlem yapılan (mal alınan) kişi ve kurumlara olan borçları ifade eder. TTK uyarınca düzenlenmiş Poliçe ve Bono ile temsil edilmeyen tüm ticari borçlar, arada sözleşme dahi olsa bu grupta değerlendirilir.

Borçların dönem sonu fiili envanterinin çıkartılması ilgili (alacaklı) işletmelerle mutabakat sağlanarak yapılır. Dönem sonu itibariyle nedeni bilinmeyen envanter farklılıkları 197 veya 397 no.lu geçici hesaplara kaydedilir. Dövizli borçlar borç envanteri açısından döviz bedelleri ile ayrıca Nazım Hesaplarda izlenebilir.

a- TL Borçları Değerleme

Borçlar, VUK'un 285. maddesi uyarınca mukayyet değeri ile değerlendirilir. Borçların envanter ve değerlemesinde cari hesaplarla ilgili olarak dönemsel gider tahakkuklarının yapılması sağlanmalıdır. Diğer taraftan borçların işletmede kullanım süresi ve işletmeye maliyetleri hususu dikkatle değerlendirilmeli; emsaline göre yüksek tutarda veya oranda faizle borçlanılmasının iktisadi ve teknik icaplara uymadığından hareketle bu işlemin örtülü sermaye veya örtülü kazanç dağıtımı olarak nitelendirilebileceği unutulmamalıdır.

b- Döviz Bedelli Borçların Değerlemesi

Döviz üzerinden borçlar da mukayyet değeri değerlendirilir. Ancak VUK'un 280. maddesi uyarınca dövizli borçların mukayyet değerine, değerlendirme günü itibariyle Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan döviz alış kuru üzerinden yapılacak kur değerlendirilmesi sonuçlarının da eklenmesi gerekmektedir.

Dövizli borçlarla ilgili olarak alehyte hesaplanacak kur farkları 780/797 no.lu (Finansman Giderleri) maliyet hesaplarına, lehte hesaplanacak kur farkları da 646 no.lu gelir tablosu hesabına kaydolunur. Maliyet hesapları dönem sonu itibariyle gelir tablosu (660/661 no.lu hesap) hesaplarına aktararak kapatılır.

2- Borç Senetleri

İşletmenin ticari faaliyeti ile ilgili olarak ortaya çıkan senede bağlı borçları bilançonun uzun veya kısa vadeli yabancı kaynakları içinde bu kaleme gösterilir. Borç senetlerinden kasıt TTK uyarınca düzenlenmiş ve borçlusu işletme olan Bono ve Poliçelerdir.

TTK uyarınca Çek bir ödeme aracı olup vade içermez. Vade konularak da çek senet niteliği kazanmaz. Bu nedenle verilen çekler ve ödeme emirleri teknik olarak bilanço aktifinde hazır değerler içinde negatif unsur olarak gösterilir.

Yasal düzenlemeye uygun olmasa da vadeli çeklerin kullanımı oldukça yaygındır. Uygulamada, düzenlenmiş olan vadeli çeklerin hazır değerler içinde negatif unsur olarak gösterilmesi yerine bilançonun bu kaleminde (borçları arasında) gösterildiği olmaktadır. Bu uygulama işlemlerin gerçek mahiyetine daha uygundur. Ancak işletme tarafından düzenlenen vadeli çeklerin bilançonun borç senetleri kalemi içinde gösterilmesi reeskont işlemine senetler gibi konu edilebileceği anlamına gelmez.

a- Borç Senetlerinin Envanteri

Borç senetlerinin fiili envanterinde alacaklı işletmelerle mutabakat sağlanır ve vadeleri bazında ayırım yapılır. Dönem sonu itibariyle nedeni tespit edilememiş envanter farklılıkları 197 ve 397 no.lu hesaplar kullanılmak suretiyle düzeltilir. Envanter farklılığının nedeni tespit edildiğinde gerekli düzeltme kaydı yapılarak 197 ve 397 no.lu hesaplar kapatılır.

b- Değerleme

Senetli senetsiz tüm borçlar, VUK'un 285. maddesi uyarınca mukayyet değeri ile değerlendirilir. Döviz üzerinden düzenlenmiş borç senetlerinin maliyet bedeli, VUK'un 280. maddesi uyarınca değerlendirme günü itibariyle Maliye Bakanlığınca yayımlanan döviz alış kuru üzerinden yapılacak kur değerlemesi sonuçlarına göre düzeltilir. Borç senedi kur değerlemesinde aleyhte hesaplanacak kur farkları 780/797 no.lu (finansman giderleri) maliyet hesabına, lehte hesaplanacak kur farkları da 646 no.lu gelir tablosu hesabına kaydolunur.

c- Borç Senetlerinde Reeskont

Alacak senetlerinin değerlemesine ilişkin bölümde açıklandığı üzere reeskont; işletme aktif ve pasifinde bulunan alacak ve borç senetlerinden değerlendirme günü itibariyle vadeleri henüz gelmemiş olanların değerlendirme günü cari değerine indirgenme işlemidir. Bu işlem, değerlendirme gününden sonraki döneme isabet eden vade kısmına ilişkin vade farkı tutarının hesaplanarak, bu tutar kadar gider veya gelir yazılması suretiyle gerçekleştirilir. Cari dönem reeskont hesapları izleyen dönemde kapatılır.

Alacak senetlerinin değerlemesine ilişkin bölümde yapılan açıklama borç senetleri için de geçerlidir. VUK'un 285. maddesi hükmü uyarınca alacak senetlerini reeskonta tabi tutan işletmeler borç senetlerini de reeskonta tabi tutmak zorundadır. Sadece borç senetlerinin reeskonta tabi tutulması mümkün olmakla birlikte, bu uygulamanın dönem kazancını gerçek olmayan şekilde artıracığı unutulmamalıdır.

Diğer taraftan, mali kazancın tespiti esnasında KKEGd olarak değerlendirilen reeskont giderine karşılık gelen reeskont gelirlerinin de dönem mali kazancının tespitinde dikkate alınmaması (Kanunen Kabul Edilmeyen Gelir olarak dikkate alınması) ve işlemler arasında paralellik sağlanması gerekmektedir.

3- Alınan Depozito ve Teminatlar

Depozito ve teminat bir güvence olup asıl işlemde ayrı olarak veren işletme için alacak, alan işletme için de bir borç niteliğindedir. Bu nedenle depozito ve teminatlar işletme bilançolarının alacak veya borç kalemleri içinde gösterilir.

Alınan depozito ve teminat borçlarının dönem sonu fiili envanterinde karşı işletmelerle mutabakat sağlanır. Mutabakatsızlık hallerinde 197 ve 397 no.lu hesaplar geçici olarak kullanılır. Envanter işlemleri sırasında depozito ve teminatların vadelerine göre ayırımı da yapılır.

a- Depozito ve Teminatların Değerlemesi

Alınan depozito ve teminatlar diğer borçlar gibi mukayyet değeri ile değerlendirilir. Döviz üzerinden bir bedelle alınmış olan depozito ve teminatın mukayyet bedeli, dönem sonu itibariyle Maliye Bakanlığınca yayımlanacak döviz alış kuru ile yapılacak kur değerlendirme sonucuna göre düzeltilir. Lehte hesaplanan kur farkları 646 no.lu hesaba, aleyhte hesaplanacak kur farkı 780/797 no.lu (finansman gideri) maliyet hesabına kaydedilir. Depozito ve teminat borçları için hesaplanan kur farkı mali kazancın tespitinde de dikkate alınacaktır.

Depozito ve teminatın bir iktisadi kıymet olarak alınması halinde ise dönem sonu itibariyle değerlendirme mukayyet bedele göre yapılacak, herhangi bir değerlendirme farkı hesaplanmayacaktır.

b- Aktife Kayıtlı Kıymetlerin Depozitolu Olarak Dolaşımı

Bazı aktif kıymetler satılan malların kabı olarak depozito karşılığı alıcı işletmelere verilmektedir. Bu tür kıymetler için alınan depozitolar da diğer depozitolar gibi borç (326 no.lu hesap) mahiyetindedir.

Depozito karşılığı verilen kaplar işletme aktifinde kayıtlı olup amortisman işlemine konu edilir. Depozitolu kapların alıcı işletmede yok olması (geri dönmemesi) halinde kırılan kıymete karşılık alınan depozito iade edilmez, satış hasılatı olarak dikkate alınır. Diğer taraftan bu iktisadi kıymetler aktiften düşülür.

4- Alınan Avanslar

Avanslar mal teslimi ve hizmet ifasından önce alınan ve verilen (ön ödeme niteliğinde) bir bedeldir. Bir başka ifade ile alış ve satış bedelinin bir unsuru olup satıcı işletme için ön finansman (borç) niteliğindedir. Avansa konu mallar henüz teslim, hizmetler ifa edilmemiş olduğu için söz konusu avans hasılat veya maliyet olarak dikkate alınmayıp işlemin bir tarafı için alacak diğer tarafı için de borç olarak dikkate alınacaktır.

Alınan avanslarda işletmenin borcu, diğer parasal borçlardan farklı olarak özünde, bir iktisadi kıymetin teslimi veya bir hizmetin ifası borcunu içerir. Ancak bu nüans, alınan avansın finansman sağlama fonksiyonunu etkilemeyeceğinden, bu borcun değerlendirme yönünden diğer borçlardan ayrılmaması gerekmektedir.

Alınan avansların, borçlar başlığı altında mı, yoksa pasif geçici hesap kıymetleri başlığı adı altında mı değerlendirileceği sorusunun net bir cevabı yoktur. Verilen avansları değerlendirme bölümünde açıklandığı üzere, esasen borç değerlemesine ve pasif geçici hesap kıymetlerin değerlemesine ilişkin değerlendirme ölçüleri aynıdır. Her iki kıymet de mukayyet değerle değerlendirilecektir.

Özetle alınan TL avanslar mukayyet bedelle değerlendirilir. Döviz olarak alınan avansların mukayyet bedeli, Maliye Bakanlığınca yayımlanan kur üzerinden yapılacak kur değerlemesi sonucuna göre düzeltilir. Ancak sipariş avanslarına ilişkin finansman (kur farkı) giderleri sonuç hesaplarına intikal ettirilmeyip sipariş mal maliyetine eklenmelidir.

5- Diğer Ticari Borçlar

İşletme ticari faaliyeti çerçevesinde ortaya çıkan ve bilançonun satıcılar, borç senetleri ile alınan depozito ve teminat kalemlerinde gösterilmeyen borçlar bu kalemde gösterilir. Bu borçların değerlendirilmesi de satıcılara borçlarda olduğu gibi kur değerlemesi dahil mukayyet bedeli ölçüsüne göre yapılacaktır.

C- DİĞER BORÇLAR

İşletme ticari faaliyetiyle ilgili olan ancak bir ticari muamele sonucu doğmayan borçlar diğer borç olarak nitelendirilir ve bilançoda kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar içinde bu isim altında gösterilir. Diğer borçlar ticari bir muamele sonucu doğmayan borçlardır.

Diğer işletme borçlarının envanteri yukarıda açıklanan ticari borç envanteri gibidir. Envanter işleminde dönemsel faiz tahakkukları hesaba işlenir ve vadeler bazında ayırım yapılır.

Diğer borç grubu içinde bulunan borçlar dönem sonunda reeskont işlemine tabi tutulabilir. Mali kazancın tespiti açısından da kabul edilen reeskont giderleri karşılığı olan reeskont geliri (mali kazançta dahil edilmesi gereken) ticari borçları değerlendirme bölümünde yapılan açıklamalar doğrultusunda tespit edilmelidir.

KKEGd niteliğindeki reeskont gideri karşılığı (aynı nitelikte olan) reeskont gelirinin mali kazancın tespitinde (beyanname üzerinde) ticari kazançtan düşülmesi, izleyen yılda da tam tersi işlem yapılması gerekmektedir. Diğer alacaklarını reeskonta tabi tutan işletmeler VUK'un 285. maddesi uyarınca diğer borçlarını da reeskonta tabi tutmak zorundadır.

1- Ortaklara Borçlar

Ortaklara borçlardan ticari işlem sonucunda oluşan bilançonun ticari borçları içinde gösterilir ve orada değerlendirilir. Ortaklara borçların ticari işlemde doğmamış olan kısmı diğer borçlar içinde gösterilir ve burada değerlendirilir.

Ortaklara borçların değerlendirilmesinde ticari borç değerlendirme ölçüleri aynen geçerlidir. Borçlar mukayyet bedeli ile değerlendirilir. Döviz cinsinden borçların dönem sonu değerlendirilmesinde mukayyet bedeli, Maliye Bakanlığınca yayımlanan döviz alış kuruna göre yapılacak kur değerlendirilmesi sonucuna göre düzeltilir.

Ortaklara borçlar, ortağın işletmeden çekişini ifade ediyorsa borç tutarı, işletmeden çekilen kıymetin emsal bedelle değerlendirilmesi yoluyla bulunacaktır.

Ortaklara borçların örtülü sermaye ve örtülü kazanç dağıtımından dolayı da değerlendirilmesi gerekmektedir. Örtülü sermaye olarak değerlendirilebilecek borçlara ilişkin finansman giderleri ile ortaklara borçlara ilişkin olarak transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtıldığı tespit edilen tutarlar dönem mali kazancının tespitinde dikkate alınmamalıdır.

2- İştiraklere ve Bağlı Ortaklıklara Borçlar

İştiraklere ve bağlı ortaklıklara borçların envanter ve değerlendirilmesi ortaklara borçlarla aynıdır. Bu borçlar mukayyet bedeliyle değerlendirilir. Döviz cinsinden borçların dönem sonu değerlendirilmesinde mukayyet bedeli, Maliye Bakanlığınca yayımlanan döviz alış kuruna göre yapılacak kur değerlendirilmesi sonucuna göre düzeltilir.

3- Personele Borçlar

Personele borçlar bilançonun mukayyet bedeli ile değerlendirilir. Döviz cinsinden borçların dönem sonu değerlendirilmesinde mukayyet bedeli, Maliye Bakanlığınca yayımlanan döviz alış kuru ile yapılacak kur değerlendirilmesi sonucuna göre düzeltilir.

D- KARŞILIKLAR

İşletmeler bilanço tarihi itibarıyla belirgin olarak ortaya çıkan ancak tutarı tam olarak kesinleşmeyen veya henüz tahakkuk etmemiş olan borçları için karşılık ayırabilir. Bilançonun yabancı kaynakları içinde gösterilen karşılıklar gerçek anlamda bir yabancı kaynak olmayıp hesaben yapılan aktarmaları ifade eder.

İşletmelerce en çok ayrılan karşılık kıdem tazminatı karşılığıdır. İzleyen dönemde ödenecek kazanç vergileri için ayrılan karşılıklar ile maliyet gider karşılıkları da bu kapsamda değerlendirilir.

1- Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları

İşletmelerin cari dönemde kâr elde etmeleri durumunda bu kârlar üzerinden izleyen yıl içinde beyan edilip ödenecek kazanç vergileri için THP uyarınca vergi karşılığı tesis edilmesi ve dönem sonu bilançosunda (bilanço pasifinde) gösterilmesi zorunludur. Bu karşılık, kazanç vergisinin tahakkuk ettirilmesiyle kapatılır.

Dönem kazancı üzerinden hesaplanacak kazanç vergilerinin tespitinde öncelikle vergi matrahının tespit edilmesi gerekmektedir. Vergi matrahı olan mali kârın tespitinde bu kitapçıkta açıklanan değerlendirme sonuçları ile KKEG'ler de dikkate alınacaktır. Ayrıca işletmenin yararlanabileceği indirim ve istisnalar var ise bunlar da göz önünde bulundurulmalıdır.

Mükellef tarafından hesaplanacak vergi ve diğer yasal yükümlülük karşılıkları mukayyet bedeli ile değerlendirilir ve bu bedelle bilançoya aktarılır. Bu işlem dönem sonunda yapılır. Cari yıl kazancına mahsuben peşin ödenen vergiler de bilanço pasifinde, vergi ve diğer yükümlülük karşılıklarının altında (371 no.lu hesap) negatif değerle gösterilir. Böylece vergi karşılığı bilançoya gerçek (net) değeri ile aktarılmış olur.

2- Kıdem Tazminatı Karşılığı

İşletme tarafından ilgili kanunlarda yer alan esaslara göre hesaplanan kıdem tazminatlarından dönem içinde ödenmeyen kısım için karşılık ayrılır. Karşılık ayrılma esnasında ortaya çıkan karşılık giderlerinin KKEGd olarak değerlendirileceği unutulmamalıdır.

Kıdem tazminatları vergi kanunları uyarınca ancak ödendikleri dönemde gider yazılabilir. Diğer taraftan cari dönemde ödenen kıdem tazminatlarından daha önce karşılık ayrılmış olanların, giderleştirilmesi beyanname üzerinde yapılmalıdır. Çünkü karşılık ayrıldığı dönemde söz konusu kıdem tazminatı muhasebe kayıtlarında giderleştirilmiş ancak gider mali kârın tespitinde KKEGd olarak dikkate alınmış olacaktır. Dolayısıyla karşılık ayrılan kısma ilişkin kıdem tazminatı ödendiği bu dönemde muhasebe kaydıyla tekrar giderleştirilemeyecektir.

3- Maliyet Giderleri Karşılığı

Standart maliyet yöntemini kullanan işletmeler ile fiili maliyet yöntemini kullanan işletmeler bütün giderlerin fiilen ortaya çıkmasını beklemeden önceden giderlerini bütçeleyerek üretim maliyetlerini oluşturur. Bütçeleme işlemi maliyet gider karşılığı ayrılmak suretiyle yapılır.

Bütçelenen gider fiilen ortaya çıktıkça karşılık hesabı kapatılır. Dönem sonu itibarıyla bu şekilde ayrılmış olan maliyet gideri karşılıkları mukayyet bedeli ile değerlendirilerek bilançoya kaydolunur.

E- PASİF GEÇİCİ KALEMLER

Tahakkuk esası ve dönemsellik ilkesi gereği işletme cari dönem kazancının tespitinde dikkate alınması gereken gider tahakkukları ile cari dönemde tahsil edilmekle birlikte gelecek dönemleri ilgilendiren (cari dönemde hasılat yazılmayan) gelir unsurları vadeleri bazında ayırma tabi tutulmak suretiyle bilanço pasifine yabancı kaynaklar içine kaydolunur. Bu tür kaynaklar işletme için gerçek bir yabancı kaynağı ifade etmez.

1- Gelecek Döneme İlişkin Gelirler

VUK'un 287. maddesinden hareketle, içinde bulunulan dönemde tahsil edilen ancak gelecek yıllara ait olan gelirler, mukayyet değerleriyle pasifleştirilmek suretiyle, ilgili oldukları yılda gelir kaydedilecektir.

Dönem sonu envanterinde dönemsel ayırmalar kontrol edilerek gerekli aktarmalar yapılmalıdır. Gelecek yıllara ait gelirler nedeniyle hesaplanan KDV gelirin tahsil edildiği dönemde beyan edilir. Bu gelirlerin en belirgin olanları kira gelirleri ve aidat gelirleridir. Bu gelirlerde dönemsel ayırım gelirin tahsil edildiği anda yapılabileceği gibi dönem sonu itibarıyla de yapılabilir. Gelecek yıllara ilişkin gelirler mukayyet bedeliyle değerlendirilir.

2- Gider Tahakkukları

VUK'un 287. maddesine göre, cari hesap dönemine ait olup, henüz ödenmemiş olan giderler, dönem kazancının tespitinde dikkate alınmak üzere tahakkuk ettirilerek 381 veya 481 no.lu hesaba kaydolunur. Bu giderlere; elektrik, su, telefon, ısınma, Aralık ayı SGK primi giderleri örnek verilebilir. Söz konusu hesap muhteviyatı yabancı kaynaklar mukayyet değeri ile bilançoda gösterilir. Dövizli tahakkuklarda mukayyet bedel (dönem sonu) kur değerlemesi sonucuna göre düzeltilir.

Muhasebenin dönemsellik ilkesi gereği tahakkuk ettirilen giderlerin bir bölümü mali kâr yönünden gider kabul edilmeyebilir. Bu tür giderlerin dönem mali kazancının tespitinde (beyanname üzerinde) ticari kazançta ilave edilmesi gerekmektedir. Cari dönemde KKEGd olarak değerlendirilen bu tür giderlerin, izleyen dönemde beyanname üzerinden indirim konusu yapılması gerekmektedir.

Ciro primleri de ilgili olduğu dönemde ödeyecek olan işletme tarafından tahakkuk ettirilerek mukayyet bedeli ile bilançoda gösterilir.

F- ÖZSERMAYE VE SERMAYE YEDEKLERİ

İşletme sermayesinin ortaklar tarafından konulmuş olan kısmı öz sermayedir. Diğer bir ifade ile bilanço tarihindeki işletme varlıklarının işletme ortakları tarafından sağlanmış olan kısmı öz sermayeyi ifade eder. Bir anlamda işletmenin dağıtılmamış kârları da öz kaynak niteliğindedir. Ancak bunlar THP uyarınca sermayeden ayrı olarak izlenir ve bilançoya da bu şekilde yansıtılır.

1- Öz Sermaye

Muhasebe uygulamasında öz sermaye; işletmenin bilanço tarihi itibarıyla tescilli sermayesinden ortaklar tarafından ödenmiş olanları ifade eder. Mali uygulamada öz sermaye daha geniş anlamda kullanılmaktadır. Öz sermaye vergi kanunları uyarınca dönem kazancının tespitinde kullanılan bir araçtır. GVK'nın 38. maddesi uyarınca bilanço esasında ticari kazanç, teşebbüsteki öz sermayenin hesap dönemi sonunda ve başındaki değerleri arasındaki olumlu farktır. Bu açıdan öz sermaye unsurlarının tespiti önem taşımaktadır.

THP uyarınca işletme kârı, öz sermaye kıyaslaması yerine gelir tablosu hesapları aracılığıyla tespit edilmektedir. Bu nedenle halen işletme kârlılığının tespitinde öz sermaye kıyaslama yöntemi kullanılmamaktadır.

İşletme öz sermayesinin envanterinde apel alacaklarının zamanında ödenip ödenmediği, ödemelerin kayıtlara intikal ettirilip ettirilmediği kontrol edilir. Apel alacaklarının geç ödenmesi durumunda ilgili ortaktan bu gecikme için faiz alınabilir. Bu durumda alınan faiz gelir olarak dikkate alınacak, öz sermaye unsuru olarak dikkate alınmayacaktır.

Öz sermaye kalemleri mukayyet değerle değerlendirilecektir.

2- Sermaye Yedekleri

Sermaye yedekleri; sermayenin bağlandığı varlıkların değerlemesi sonucu ya da sermaye hareketleri nedeniyle ortaya çıkan fonlardır. Bu fonlar sermayeye eklenebilir, sermayeye eklenmemiş olan kısım ise sermaye yedeği olarak bilançoya aktarılır. Bunların belli başlıları; hisse senedi ihraç primleri ve hisse senedi iptal kârlarıdır.

Sermaye yedeklerinin dönem sonu envanterinde; yedeklerden sermayeye eklenenler için kayıt yapılıp yapılmadığı kontrol edilir. Sermaye yedeklerinden dönem sonu itibarıyla işletmede bulunanlar mukayyet bedelle değerlendirilerek bilançoya aktarılır.

G- KÂRLAR VE KÂR YEDEKLERİ

İşletme tarafından elde edilen kârlardan; yedeklere ayrılmayan ve ortaklara dağıtılmayan kısımlar öz sermaye unsuru olmakla beraber sermaye içinde gösterilmeyip bilanço pasifinde (kârlar olarak) gösterilir. İşletme kârları üzerinden hesaplanarak ayrılan yasal ve ihtiyari yedekler de bilançoda bu grup içinde ayrıca gösterilir.

1- İşletme Kârları

İşletme kârları bir anlamda öz sermayedir, işletme zararları ise olumsuz (negatif) öz sermayedir. Bu nedenle bilançonun kâr/zarar kalemi her zaman olumlu bir varlığı ifade etmeyebilir. Geçmiş yıl zararları vergi kanunları uyarınca yıl bazında da ayrı gösterilmek zorundadır. Bu ayırım genellikle bilanço dipnotlarında yer alır.

Geçmiş yıl zararları, yürürlükteki mevzuat uyarınca beş yıldan fazla nakledilmemek kaydıyla cari dönem kazancından mahsup edilebilmektedir. Geçmiş yıl zararlarının cari yıl kârından mahsubu izleyen dönem açılış işlemleri çerçevesinde muhasebeleştirilir.

2- Kâr Yedekleri

İşletme kârları üzerinden; kanun, ana sözleşme veya ortaklar kurulu kararınca ayrılan yedekler işletme bilançosunun pasifinde, kârlardan ve öz sermayeden ayrı olarak gösterilir. Ayrılan yedek akçeler; yasal yedekler, statü yedekler v olağanüstü yedeklerden oluşur.

Ayrılan özel fonlar da bu kapsamda değerlendirilir. Bunlar; sabit kıymet yenileme fonu, finansman fonu, sermaye itfa fonu, vazgeçilen borçlar fonu, gayrimenkul ve iştirak hissesi satış kazancı fonu ile sermaye kur farkı fonundan oluşur.

3- Envanter ve Değerleme

Kârlar ve kâr yedeklerinin dönem sonu envanterinde önceki dönemden devreden fonlar, bu fonlardan dönem içinde yapılan kullanımlar, cari dönemde ayrılan fonlar, kârlara mahsup edilen geçmiş dönem zararlarına ilişkin yasal kayıtların varlığı ve doğruluğu kontrol edilir. Varsa dönem içinde yapılan sermayeye ilavelerin fon muhteviyatından düşülmesi ve sermaye kayıtları kontrol edilir.

Dönem sonu itibariyle elde mevcut kâr yedekleri (fonlar) ve dönem kârı (veya zararı) ile geçmiş dönem kârı (veya zararı) mukayyet bedeli ile değerlendirilir ve bu değerle bilançoya aktarılır.

IV- ENFLASYON DÜZELTMESİ

Enflasyon düzeltmesi, enflasyon olarak tanımlanan paranın satın alma gücündeki (negatif yönlü) değişimler nedeniyle zamanla işletmenin gerçek durumunu ifade etmekten uzaklaşan mali tabloların, düzenlendiği tarih itibarıyla işletme mali durumunu tam olarak ifade eder hale getirilmesi işlemidir. Bu da bilanço kalemlerinin bünyesinde taşıdığı enflasyonist etkinin giderilmesiyle olacaktır. Nitekim, VUK'un 5024 sayılı Kanunla değişik mükerrer 298. maddesinin (A) fıkrasında enflasyon düzeltmesi, “mali tablonun ait olduğu tarihteki satın alma gücü cinsinden hesaplanması” olarak tanımlanmıştır.

A- ENFLASYON DÜZELTMESİ SİSTEMİNİN TEMEL DENKLEMİ

Enflasyon düzeltmesi sisteminin temel denklemi parasal olmayan kıymetlerin enflasyon düzeltme döneminde bünyelerinde oluşan enflasyonist yıpranmaların telafi edilmesi üzerine kurulmuştur. Bir anlamda enflasyon düzeltmesi parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesi işlemidir. Dolayısıyla bu sistemin en önemli noktası parasal olmayan kıymetlerin ve bu kalemler üzerindeki enflasyonist etkinin tespitidir.

Anılan kanun hükmünde parasal olmayan kıymetler ‘parasal kıymetler dışında kalan kıymetler’ olarak dolaylı bir şekilde tanımlanmıştır. Bilanço aktif ve pasifinde yer alan parasal olmayan kalemlerin enflasyon nedeniyle bünyelerinde oluşan değer aşınmalarını telafi etmek amacıyla, hesaplanan yıpranma tutarı kadar bilanço değerine ekleme yapılmakta, karşılığında da Enflasyon Düzeltmesi Fark Hesabı'na kayıt yapılmaktadır.

Enflasyon düzeltmesi fark hesabı düzeltme işlemine ilişkin bir torba hesaptır. Bu hesabın bakiyesi dönem kâr zararı hesabına aktararak kapatılacak, böylece dönem kâr/zararı hesabı da reel değerine getirilmiş olacaktır. Aktif kalemlere ilişkin düzeltme farkı hesabın alacağına, pasif kalemlere ilişkin düzeltme farkı hesabın borcuna kaydedilir. Bu kayıt tekniğinin bir sonucu olarak aktif hesapların düzeltme farkları dönem kazancını artırıcı, pasif hesapların düzeltme farkları da dönem kazancını azaltıcı yönde etki yapacaktır.

Enflasyon düzeltmesi uygulamasına ilişkin VUK'un anılan mükerrer 298/A. maddesinin 7. bendi uyarınca; enflasyon düzeltmesi uygulanmayan bir hesap döneminden sonra enflasyon düzeltme şartlarının yeniden oluşması halinde; enflasyon düzeltmesi yapılan en son dönemden başlamak üzere enflasyon düzeltmesi yapılacak ancak bu şekilde belirlenen geçmiş yıl kârı vergiye tâbi tutulmayacak, geçmiş yıl zararı da mali zarar olarak kabul edilmeyecektir. Vergi matrahının tespitinde geçmiş yıl malî zararları mukayyet değerleri ile dikkate alınacaktır. Diğer bir anlatımla birden fazla dönemi içine alan bir enflasyon düzeltmesinde ancak son döneme ilişkin enflasyon farkları dönem kazancını etkileyecektir.

B- SİSTEMİN İŞLEYİŞİ

Enflasyon düzeltmesine ilişkin kanun hükmü Yeniden Değerlemeye ilişkin hükümlerin yer aldığı VUK'un mükerrer 298. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddede yapılan tanım uyarınca enflasyon düzeltmesinin amacı mali tabloların, düzenlendiği tarih itibarıyla reel değerleri içerir hale getirilmesidir. Bu amaçla aşağıdaki hususlar sırayla yerine getirilecektir.

- Mali tabloda yer alan kıymetlerden hangilerinin parasal olmayan kıymet olduğunu tespiti,
- Tespit edilmiş parasal olmayan kıymetlerin enflasyon düzeltmesinde dikkate alınacak tutarlarının bulunması,
- Bulunan bu tutarlar ait oldukları düzeltme veya taşıma katsayılarıyla çarpılarak değerlendirilmiş tutarın hesabı,
- Parasal olmayan kıymetler düzeltilmiş değerleriyle, parasal kıymetler ise düzeltmeye tabi tutulmaksızın mali tabloda gösterilmesi.

C- DÜZELTME FARKININ HESABI

Bilanço aktif ve pasifinde yer alan parasal olmayan kalemlerin enflasyon nedeniyle bünyelerinde oluşan değer aşınmalarını telafi etmek amacıyla, hesaplanan yıpranma tutarı kadar bilanço değerine ekleme yapılmakta, karşılığında da Enflasyon Düzeltmesi Fark Hesabı'na kayıt yapılmaktadır.

Enflasyon düzeltmesi fark hesabı düzeltme işlemine ilişkin bir torba hesaptır. Dolayısıyla bu hesabın bakiyesi dönem kâr zararı hesabına aktarılarak kapatılacak, böylece dönem kâr zararı hesabı da reel değerine getirilmiş olacaktır.

Enflasyon düzeltmesinin yapılmasında bir önceki düzeltilmiş bilançodan aynen gelen kalemler *taşıma katsayısı*, diğer parasal olmayan kıymetler ise düzeltme tarihi esas alınarak hesaplanacak *düzeltilme katsayısı* kullanılarak düzeltilir.

D- UYGULAMAYA BAŞLAMA VE SONLANDIRMA ŞARTLARI

Enflasyon düzeltmesinin başlaması ve devam eden uygulamanın sonlandırılmasının şartları VUK'un anılan mükerrer 298. maddesinin 1. fıkrasının birinci bendinde "*Kazançlarını bilanço esasına göre tespit eden gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri fiyat endeksindeki artışın, içinde bulunulan dönem dahil son üç hesap döneminde %100'den ve içinde bulunulan hesap döneminde % 10'dan fazla olması halinde malî tablolarını enflasyon düzeltmesine tâbi tutarlar. Enflasyon düzeltmesi uygulaması, her iki şartın birlikte gerçekleşmemesi halinde sona erer*" olarak belirlenmiştir.

Son üç yılın enflasyon rakamları dikkate alındığında 2017 yılı kazanç tespiti ve mali tablolarının hazırlanmasında enflasyon düzeltmesi hükümleri uygulanmayacaktır. Enflasyon düzeltmesi işlemi en son 31.12.2005 tarihinde uygulanmıştır.

V - DÖNEMSONU DEĞERLEME ANAHTARI

İşletme bilançosunun aktif ve pasifinde yer alan varlık ve kaynak kalemlerinin önceki bölümlerde yer alan değerlendirme ölçülerinin kıymetlerin ilgili oldukları THP hesapları ve değerlendirme ölçüsünün kanuni dayanağı da belirtilmek suretiyle bir tablo halinde alfabetik sıraya göre tasniflenmiş hali aşağıda sunulmuştur.

Varlık veya Kaynak Türü	Değerleme Ölçüsü	İlgili Kanun Maddesi (VUK)	İlgili Hesap
Alacak Senetleri (Döviz)	Reeskont, Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-281	121-122-221-222
Alacak Senetleri (TL)	Reeskont, Mukayyet Bedel	265-281	121-122-221-222
Alıcılar (Senetsiz Müşteri Borçları-Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-281	120-220
Alıcılar (Senetsiz Müşteri Borçları-TL)	Mukayyet Bedel	265-281	120-220
Alınan Avanslar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-285-287	340-440
Alınan Avanslar (TL)	Mukayyet Bedel	265-285-287	340-440
Alınan Depozito ve Teminatlar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-285	326-426
Alınan Depozito ve Teminatlar (TL)	Mukayyet Bedel	265-285	326-426
Arama Giderleri	Mukayyet Bedel	265-283-316	271-278
Araştırma ve Geliştirme Gideri	Mukayyet Bedel	265-289	263-268
Arazi ve Arsalar	Maliyet Bedeli	262-269	250
Bağlı Ortaklıklara Borçlar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-285	333-433
Bağlı Ortaklıklara Borçlar (TL)	Mukayyet Bedel	265-285	333-433
Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar(Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-281	133-233
Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar(TL)	Mukayyet Bedel	265-281	133-233
Banka Bonoları	Alış Bedeli+Dönemsel Kâr İlavesi	279	111-112
Banka Garantili Bonolar	Alış Bedeli+Dönemsel Kâr İlavesi	279	111
Banka Kredileri (Döviz)	Kur Değerlemeli-Kısıt Dönem Faiz İlaveli Mukayyet Bedel	265-280-285	300-400
Banka Kredileri (TL)	Kısıt Dönem Faiz İlaveli Mukayyet Bedel	265-285	300-400
Binalar	Maliyet Bedeli	262-269-270-271-272	252-257

Birikmiş Amortismanlar	Mukayyet Bedel	265-313-330	257-268-278
Borç Senetleri (Döviz)	Reeskont, Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-285	321-322-421-422
Borç Senetleri (TL)	Reeskont-Mukayyet Bedel	265-285	321-322-421-422
Çekler (alınan ve verilen)	İtibari Değer	266-284	101-103
Çıkarılmış Bonolar (Döviz)	Nominal Değer+Kur Değerlemesi	266-280-286	305
Çıkarılmış Bonolar (TL)	Nominal Değer	266-286	305
Çıkarılmış Tahviller (Döviz)	İtibari Değer+Kur Değerlemesi	266-280-286	405
Çıkarılmış Tahviller (TL)	İtibari Değer	266-286	405
Defolu Ürünler	Üretim Maliyeti veya Emsal Bedeli	267-275-289	157
Değeri Düşen Mallar	Emsal Bedeli	267-278	157
Değersiz Alacaklar	Tasarruf Değeri	264-322	128-129-138-139-229-239
Demirbaşlar	Maliyet Bedeli	262-269-271-273	255-257
Devlet Tahvili	Borsa Rayici	263-279	112
Dönem Kârı/Geçmiş Dönem Kârı	Mukayyet Bedel	265-289	570-590
Dönem Zararı/Geçmiş Dönem Zararı	Mukayyet Bedel	265-289	580-591
Emisyon Primleri	Mukayyet Bedel	265-289	520
Finansal Kiralama Alacakları(TL)	Mukayyet Bedel	Mük. 290	124-224
Finansal Kiralama Alacakları(Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	280-Mük. 290	124-224
Finansal Kiralama Borçları(TL)	Mukayyet Bedel	Mük. 290	301-302-401-402
Finansal Kiralama Borçları(Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	280-Mük. 290	301-302-401-402
Finansal Kiralama Hakkı	Mukayyet Bedel	Mük. 290	265
Finansman Bonoları	Alış Bedeli+Dönemsel Kâr İlavesi	279	111-112
Gayrimenkul Sertifikaları	Alış Bedeli+Dönemsel Kâr İlavesi	279	111
Geçici İlmühaberler	Alış Bedeli	279	111
Gelecek Döneme İlişkin Gelirler	Mukayyet Bedel	265-287	380-480
Gelecek Döneme İlişkin Giderler	Mukayyet Bedel	265-283	180-280
Gelir Ortaklığı Senetleri	Alış Bedeli	279	111-112
Gelir Tahakkukları	Mukayyet Bedel	265-283	181-281
Gider Tahakkukları	Mukayyet Bedel	265-287	381-481
Gayri Menkul ve İştirak Hissesi Satış Kazancı Fonu	Mukayyet Bedel	265-289-KVK 5/1-e	549
Haklar	Mukayyet Bedel	265-289	260-268
Hazine Bonusu	Borsa Rayici	263-279	112
Hazırlık ve Geliştirme Gideri	Mukayyet Bedel	265-283-316	272-278

Hisse Senedi İptal Kârları	Mukayyet Bedel	265-289	521
Hisse Senetleri	Alış Bedeli	279	110-240-242-245
İlk Madde Malzeme	Maliyet Bedeli	262-274	150
İmalat Artıkları (ıskarta, üstüğü, deşe...)	Emsal Bedeli	267-289	157
İpotekli Borç Senetleri	Alış Bedeli+Dönemsel Kâr İlavesi	279	111
İştiraklerden Alacaklar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-281	132-232
İştiraklerden Alacaklar (TL)	Mukayyet Bedel	265-281	132-232
İştiraklere Borçlar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-285	332-432
İştiraklere Borçlar (TL)	Mukayyet Bedel	265-285	332-432
Kâr-Zarar Ortaklığı Belgesi	Alış Bedeli	279	111
Kıdem Tazminatı Karşılığı	Mukayyet Bedel	265-288	372-472
Konsinye Mallar	Maliyet Bedeli	262-274	152-153
Konut Sertifikaları	Alış Bedeli+Dönemsel Kâr İlavesi	279	111
Kredi Kartı Slipleri	Mukayyet Bedel	265-281	108
Kuruluş ve Örgütlenme Gideri	Mukayyet Bedel	265-282-326	262-268
Madenler	Maliyet Bedeli	262-289-316	277-278
Makine ve Cihazlar	Maliyet Bedeli	262-269-270-271-272	253-257
Maliyet Giderleri Karşılığı	Mukayyet Bedel	265-288	373
Mamuller	Maliyet Bedeli	262-275	152
Manipülasyona Tabi Mallar	Maliyet Bedeli	262-274	151-153
Menkul Kıymet Kuponları	Mukayyet Bedel	266-286	108
Mevduat (Vadesiz -Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-281	102
Mevduat (Vadesiz TL)	Mukayyet Bedel	265-281	102
Mevduat (Vadeli-Döviz)	Kur Değerlemeli - Kısıt Dönem Faiz İlaveli Mukayyet Bedel	265-280-281	102
Mevduat (Vadeli TL)	Kısıt Dönem Faiz İlaveli Mukayyet Bedel	265-281	102
Nakit Paralar (Döviz)	İtibari Değer+Kur Değerlemesi	266-280-284	100
Nakit Paralar (TL)	İtibari Değer	266-284	100
Ortaklara Borçlar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-285	331-431
Ortaklara Borçlar (TL)	Mukayyet Bedel	265-285	331-431
Ortaklardan Alacaklar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-281	131-231
Ortaklardan Alacaklar (TL)	Mukayyet Bedel	265-281	131-231
Ödenecek Vergi ve Fonlar	Mukayyet Bedel	265-285	360-370-371
Özel Maliyetler	Maliyet Bedeli	262-272-327	264-268
Öz Sermaye	Mukayyet Bedel	265-289	500-501

Personelden Alacaklar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-281	135-235
Personelden Alacaklar (TL)	Mukayyet Bedel	265-281	135-235
Personele Borçlar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-285	335
Personele Borçlar (TL)	Mukayyet Bedel	265-285	335
Satıcılara Borçlar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-285	320-420
Satıcılara Borçlar (TL)	Mukayyet Bedel	265-285	320-420
Satılacak Sabit Kıymetler	Mukayyet Bedel	265-289	157
Sayım ve Tesellüm Fazlaları	Mukayyet Bedel	265-289	397
Sayım ve Tesellüm Noksanları	Mukayyet Bedel	265-289	197
Sermaye İtfa Fonu	Mukayyet Bedel	265-289-325	549
Şerefiye	Mukayyet Bedel	265-289	261-268
Şüpheli Alacaklar	Tasarruf Değeri	264-281-323	128-129-138-139-229-239
Tahvil Anapara ve Faiz Ödemeleri	İtibari Değer, Mukayyet Bedel	265-266-285-286	304
Tahviller (aktif kıymet)	Alış Bedeli+Dönemsel Kâr İlavesi	279	111-112
Taşıtlar	Maliyet Bedeli	262-269-270-272	254-257
Tesisler	Maliyet Bedeli	262-269-270-271-272	253-257
Ticari Mallar	Maliyet Bedeli	262-274	153
Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler	Alış Bedeli+Dönemsel Kâr İlavesi	279	111
Vazgeçilen Borçlar Fonu	Mukayyet Bedel	265-289-324	549
Vergi Alacakları (Geçici V., KDV)	Mukayyet Bedel	265-289	190-191-192-193-292
Vergi Karşılığı	Mukayyet Bedel	265-288	370-371
Vergi ve Diğer Kamusal Borçlar (KDV, Kazanç V. SGK Primi)	Mukayyet Bedel	265-289	360-361-391-392-492-493
Verilen Avanslar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-283-281	159-195-196-259-269-279
Verilen Avanslar (TL)	Mukayyet Bedel	265-281-283	159-195-196-259-269-279
Verilen Depozito ve Teminatlar (Döviz)	Kur Değerlemeli Mukayyet Bedel	265-280-281	126-226
Verilen Depozito ve Teminatlar (TL)	Mukayyet Bedel	265-281	126-226
Yapılmakta Olan Yatırımlar	Mukayyet Bedel	265-289	258
Yarı Mamul	Maliyet Bedeli	262-275	151
Yatırım Fonu Katılma Belgesi (A tipi)	Alış Bedeli	279	111
Yatırım Fonu Katılma Belgesi (Diğer)	Borsa Rayici	263-279	111
Yedekler (Yasal, Statü, Olağanüstü)	Mukayyet Bedel	265-289	540-541-542

Yenileme Fonu	Mukayyet Bedel	265-289-328	549
Yeraltı ve Yerüstü Düzenleri	Maliyet Bedeli	262-269-270-271	251-257
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hasılatı	Mukayyet Bedel	265-289	350
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyeti	Mukayyet Bedel	265-289	170
Yoldaki Paralar (Döviz)	İtibari Değer+Kur Değerlemesi	266-280-284	108
Yoldaki Paralar (TL)	İtibari Kıymet	266-284	108

International

ROYALCERT AUDIT INTERNATIONAL
İçerenköy Mah. Karaman Çiftlik Yolu Cad.
Kar Plaza E Blok No: 47 K: 13
34752 Ataşehir / İstanbul - Türkiye
T +90 216 326 0420 / 326 0430 / 326 0470
F +90 216 326 0500
info@royalcertaudit.com
www.royalcert.com

ANKARA OFİSİ
Çukurambar Mah. 1458. Sk.
No: 17/26 06510 Çankaya
T +90 312 285 1525
F +90 312 285 1425

GAZİANTEP OFİSİ
İncilipınar Mah. 4. Caddesi
No: 42 Yüncüler İş Mrk. Kat: 2
27500 Şehitkamil
T +90 342 215 2182

ANTALYA OFİSİ
Fener Mah. Tekelioğlu Cad.
Filo Apt. No: 51/8
07160 Muratpaşa
T +90 242 324 3889
F +90 242 324 3759

İZMİR OFİSİ
Adalet Mah. Manas Bulv. No: 47
Folkart Towers Plaza A Blok
Kat: 24 No: 2403 35530 Bayraklı
T +90 232 502 2588

DENİZLİ OFİSİ
Sırapapılar Mah. 1583 Sokak
No: 28/6 20010 Merkezefendi
T +90 258 261 2061
T +90 258 261 2062
F +90 258 261 2063

KAYSERİ OFİSİ
Gevher Nesibe Mah. Gök Geçidi
Erdem Plaza No: 17 K: 11 D: 43
38010 Kocasinan
T +90 352 231 4067
F +90 352 221 3361

NEVSEHİR OFİSİ
Belediye Caddesi
Yalçın Beşer İşhanı Kat: 1
50200 Çamıcedit Mh.
T +90 384 212 8980
F +90 384 212 9370